

OBCHOD S LIDMI ZA ÚČELEM NUCENÉ PRÁCE V EVROPĚ

La Strada Česká Republika, o.p.s.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce v Evropě

*Souhrnná zpráva o situaci ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku
(za finanční podpory Programu AGIS Evropské unie a Nadace Henryho Smitha)*

Anti-Slavery International

a

La Strada Česká republika, Dublin City University, Migrant Rights Centre Ireland,
APAV Portugal, Christien Van den Anker a Andrey Guichon

Listopad 2006

Překlad: Mgr. Klára Skřivánková

Jazyková korektura: Mgr. Eva Hronková

Obsah:

Shrnutí	7
1. Úvod	11
2. Definice pojmů	16
3. Výsledky šetření:	19
důkazy obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Evropě	
5. Závěry	30
Seznam použité literatury	33
Příloha 1:	35
Případová studie z Velké Británie	
Příloha 2:	36
Případová studie z Portugalska	
Příloha 3:	37
Případová studie z Irska	
Příloha 3:	38
Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce ve Velké Británii	
Příloha 4:	39
Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Portugalsku	
Příloha 5:	41
Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Irsku	
Příloha 6:	43
Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v České republice	
Kontaktní údaje	46

Shrnutí

Zákaz obchodu s lidmi, nucené práce a všech forem otroctví je zakotven v mezinárodních právních normách. Přesto náš výzkum odhalil ve Velké Británii, Irsku, České republice i Portugalsku případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání v pracovním procesu. Většina obchodovaných osob stále není identifikována a nedostává se jí potřebné pomoci. Práva těchto lidí zůstávají bez ochrany. V důsledku toho se trvale nacházejí ve zranitelné pozici. Problém obchodu s lidmi je obrovský, avšak způsoby jeho řešení jsou nedostatečné a obchodníci s lidmi nadále těžší z této situace.

Nemáme důvod se domnívat, že tyto čtyři země jsou v evropském měřítku výjimkou. Je pravděpodobné, že obchod s lidmi za účelem nucené práce je běžný i v jiných zemích EU.

Seznam odvětví, v nichž jsme objevili případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce, je dlouhý. Zasaženo je především zemědělství, stavebnictví, domácí práce a služby, avšak objevují se i mnohá další, jako kosmetické salony či nucená žebrota.

Migrující pracovníci jsou skupinou ohroženou obchodem s lidmi za účelem nucené práce. Vzhledem k tomu, že jejich pozice je často nejistá a zranitelná, stávají se snadným terčem zneužívání a mnohdy jsou donuceni vykonávat práci v podmínkách podobných otroctví.

Identifikovali jsme čtyři faktory, které mají vliv jak na zneužívání migrujících pracovníků, tak na obchod s lidmi za účelem nucené práce. Nejvýznamnější společný faktor, nebo spíše soubor faktorů, je izolace, neznalost práv a mnohonásobná závislost migrujících pracovníků. Migrující pracovníci se často cítí zodpovědní za chybná rozhodnutí a neznají možnosti, které jim garantuje národní a mezinárodní právo.

Zaměstnavatelé je navíc často najímají pro jejich jazykovou neznalost a nedoporučují jim učit se místní jazyk. Zneužívání v domácnosti, tj. v soukromí, je obzvláště problematické, jelikož zde je odhalení a možnost pomoci zvenčí mnohem komplikovanější. V jiných odvětvích, jako je například lesnictví v České republice, jsou zaměstnavatelé rafinovanější a snaží se pracovníky izolovat ve vzdálených oblastech, a tím jim zabránit v kontaktu s místní populací.

Druhým významným faktorem je restriktivní povaha a komplikovanost migrační politiky a politiky zaměstnanosti v cílových zemích. Opatření v praxi zaměřená na nelegální zaměstnanost (uplatňování cizineckého práva) a opatření zacílená na pomoc nelegálním pracovníkům (uplatňování pracovních norem a ochrana základních lidských práv) se často stírají. Toto je obzvláště zřejmé ve Velké Británii, kde existují kvóty pro vyhoštění osob určité národnosti. Ve zvláštních případech, (jako jsou čínští státní příslušníci), je uplatňování tohoto opatření v jasném rozporu s prioritami policie. Policie potřebuje pro úspěšné vyšetření případu obchodu s lidmi získat důvěru obchodovaných osob. Hrozící vyhoštění však tyto snahy podkopává.

Restriktivní migrační politika nutí lidi hledat alternativní cesty, jak uplatnit jejich migrační projekt. Obracují se na prostředníky a agenty, (kteří jsou někdy propojeni

s obchodníky s lidmi), a ti jim zajistí potřebné dokumenty a pomohou najít práci. Toto “zařizování” činí migranty zranitelnými a lehce zneužitelnými, protože vytváří závislost na prostřednících a vysokou zadluženost. Složitá politika v této oblasti v mnoha zemích je důvodem, proč je mnoho migrantů, kteří by za normálních okolností mohli legálně pracovat a pobývat na území daného státu, zneužíváno. Jsou totiž přesvědčeni, že porušují cizinecké zákony. V takové situaci je jim možné hrozit udáním cizinecké policii, přestože ve skutečnosti vyhoštění být nemohou.

Třetím významným faktorem je hrozba násilí migrujícím pracovníkům nebo jejich rodinám. Hrozby jsou na jedné straně příběhy, které šíří zaměstnavatelé, a na druhé straně povědomí o tom, co se stalo pracovníkům v minulosti. Kromě dlužního otroctví a násilí uplatňují zaměstnavatelé ještě další strategie, jako zadržování či odebrání identifikačních dokumentů, zadržování mzdy či vytvoření situace závislosti například poskytnutím ubytování za neúměrnou cenu. V mnoha případech se různé metody donucení kombinují.

Čtvrtý faktor je více strukturální povahy. Je jím zvyšující se poptávka po levné pracovní síle v různých průmyslových odvětvích a v různých sektorech služeb v Evropské unii, která je částečně pokrývána vykořisťovanou pracovní silou. I v případech, kdy zaměstnavatelé platí minimální mzdu, stále častěji uplatňovaná praxe subdodavatelů vytváří prostor pro přizívání z platu migrujících pracovníků. Pokud tuto skutečnost dáme do souvislosti s potřebou hledat obživu mimo zemi původu, která je nutností v mnoha zemích mimo EU, zjistíme, že za těchto okolností budou lidé riskovat při migraci.

Na evropské úrovni je třeba vytvořit politiku boje proti obchodu s lidmi za účelem nucené práce v jiných odvětvích, než je prostituce. Tato zpráva nastiňuje mnoho dalších opatření, která by pomohla při řešení problematiky obchodu s lidmi za účelem nucené práce:

Je nutné, aby členské státy podepsaly Palermský protokol¹, Úmluvu Rady Evropy o opatřeních proti obchodu s lidmi a další relevantní mezinárodní úmluvy, jako je Úmluva OSN o ochraně práv migrujících pracovníků a jejich rodin.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce je globálním problémem, který vyžaduje rovněž řešení na celosvětové úrovni. Druhá fáze dialogu OSN na vysoké úrovni o mezinárodní migraci se musí zaměřit na obchod s lidmi za účelem nucené práce.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce je třeba identifikovat a vnímat v kontextu zranitelné situace a pozice dané osoby. To, jak daná osoba přicestovala, není relevantní pro identifikaci obětí obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Vykořisťování a situace, v níž je osoba zneužívána, jsou klíčové determinanty, na jejichž základě by mělo začít vyšetřování. Pochopíme-li tuto zranitelnou situaci,

¹ Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Human Beings, Especially Women and Children supplementing the United Nations Convention against Transnational Organised Crime.

pak teprve můžeme kompetentně posoudit, do jaké míry se tato osoba mohla svobodně rozhodnout a dát souhlas s určitými formami zacházení.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce je třeba aktivně potírat a do boje s ním musíme zapojit všechny relevantní aktéry, především soukromou sféru, odbory a nevládní organizace.

Dočasné a trvalé povolení k pobytu a přístup ke službám by neměly být podmíněny spoluprací obchodované osoby s orgány činnými v trestním řízení.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce je problém, který je nutno nadále a hlouběji zkoumat na národní i mezinárodní úrovni.

Poděkování

První koncept této zprávy vypracovala Christien Van den Anker. Argumenty dále rozvinula a zprávu finalizovala organizace Anti-Slavery International ve spolupráci s La Strada Česká republika, Dublin City University, Migrant Rights Centre Irsko, APAV, Centrem pro podporu obětí v Portugalsku a paní Audrey Guichon.

Anti-Slavery International by ráda poděkovala všem, kteří přispěli k výzkumu a poskytli informace pro tuto zprávu.

Listopad 2006

1. Úvod

Generální tajemník OSN Kofi Annan řekl, že organizované skupiny neztrácejí ani minutu času a využívají plně současnou globální ekonomiku a sofistikované technologie. , ‘ Avšak naše snahy v boji proti obchodu s lidmi nebyly systematické a naše zbraně zastaralé“. (Projev na konferenci u příležitosti podpisu Úmluvy o mezinárodním organizovaném zločinu a jejích protokolů, prosinec 2000).

Obchod s lidmi je jednou z nejhanebnějších forem porušování lidských práv v dnešním světě. Často se popisuje jako činnost přinášející vysoký zisk za nízkého rizika. Obchodníci s lidmi mají vysoké zisky a v mnoha případech nejsou za spáchané zločiny potrestáni. Jejich oběti, velmi zranitelné osoby, jsou mnohdy nechány na pospas zneužívání a vykořisťování, bez pomoci sociálního a právního systému.

ILO odhaduje, že zisky z obchodu s lidmi za účelem nucené práce v industrializovaných zemích činí 15 515 milionů amerických dolarů. Do kategorie takových zemí patří také země Evropské unie. ILO dále předpokládá, že nejméně 2,45 milionů lidí jsou oběťmi nucené práce jako důsledku obchodu s lidmi. Paradoxně počet identifikovaných obchodovaných osob, které mají k dispozici pomoc a podporu, je velmi nízký. To je znepokojující skutečnost. Odhady týkající se počtu obchodovaných osob v Evropě málokdy překročí řády tisíců. Podíváme-li se na množství osob obchodovaných za jiným účelem, než je sexuální zneužívání, číslo je mnohem nižší.

Pokud obchodované osoby nejsou identifikovány jako takové a není jim poskytnuta adekvátní pomoc a podpora, jejich práva zůstávají bez ochrany a ony zůstávají ve velmi zranitelné pozici. Obchod s lidmi je problém enormního rozsahu, avšak momentálně uplatňovaná praktická řešení nejsou dostatečná a obchodníci s lidmi dále profitují z této situace.

Přestože existují mezinárodní právní normy, i dnes, šest let po projevu Kofi Annana, jsou tyto normy implementovány neuspokojivě a praktická řešení nepostihují problém dostatečně v celé jeho šíři a složitosti. Proto je obchod s lidmi stále podnikáním s velkými zisky za nízkého rizika.

Mezinárodní právní normy zahrnují všechny formy obchodu s lidmi za účelem nucené práce, nejen sexuální zneužívání. Orgány činné v trestním řízení v zemích EU (a nejen tam) se však zřídka zabývají osobami obchodovanými za účelem nucené práce v jiných oblastech, než je sexuální průmysl. Toto je částečně způsobeno tím, že mnoho zemí nemá právní normy, které jim umožňují tento trestný čin stíhat. Nedostatek informací a porozumění situaci rovněž hrají roli. Rámcové rozhodnutí Rady ministrů č. 2002/629/JHA o boji proti obchodu s lidmi ustanovilo pro členské státy EU závazek harmonizovat národní trestní právo týkající se obchodu s lidmi s touto normou do roku 2004. Závazek zahrnuje rovněž povinnost adoptovat společnou definici obchodu s lidmi v souladu s protokolem. Harmonizace však doposud nebyla systematická a ve většině případů je s osobami obchodovanými za účelem nucené práce zacházeno jako s nelegálními migranty a tyto osoby jsou navraceny zpět do země původu.

Od května 2005 existuje nový právní nástroj pro boj proti obchodu s lidmi – Úmluva Rady Evropy o boji proti obchodu s lidskými bytostmi. Tato úmluva přesahuje veškeré dosavadní normy ustanoveními, která zaručují minimální standardy ochrany pro obchodované osoby. K tomu, aby tato norma vstoupila v platnost, je třeba deset ratifikací, které však doposud nezískala. Mezi zeměmi, které úmluvu podepsaly, jsou Německo, Francie, Belgie, Itálie, Nizozemí a Portugalsko. Pouze Rumunsko, Moldávie a Rakousko úmluvu ratifikovaly².

Tato zpráva je výsledkem dvouletého výzkumu zaměřeného na obchod s lidmi za účelem nucené práce v oblastech jiných než sexuální průmysl. Výzkum finančně podpořila Evropská komise. Cílem této zprávy je pomoci při vytváření politiky v rámci Rady Evropy, Evropské unie a v členských státech, a přispět tak k boji proti obchodu s lidmi. Zpráva poskytuje informace, které mohou sloužit k rozvoji veřejné diskuse o politice jak z pohledu eliminace obchodu s lidmi, tak z hlediska zajištění ochrany lidských práv obchodovaných osob.

Výzkum realizovaly nevládní organizace a univerzity ve Velké Británii, Irsku, České republice a Portugalsku. V každé zemi byla provedena série místních šetření prostřednictvím rozhovorů, dotazníků, případových analýz a analýzy médií. Výsledky z jednotlivých zemí jsou shrnuty v národních zprávách daných organizací (viz přílohy 3-6), které byly podkladem pro tuto zprávu.

V úvodu zprávy jsou obsaženy definice pojmů využitých v průběhu výzkumu. Dále se analyzují výsledky z jednotlivých zemí, které ilustrují čtyři hlavní témata, která vyplynula z šetření těchto oblastí: sektory a odvětví, způsoby donucení a násilí, národnost a gender, slíbená práce versus vykonávaná práce, možnosti úniku, plány do budoucna a příležitosti.

Mezi jednotlivými zeměmi je mnoho rozdílů, ale také mnoho společného. Přesto jsme identifikovali čtyři společné faktory, které přispívají k obchodu s lidmi. Čtvrtá kapitola se těmito faktory zabývá. V závěru zprávy jsou shrnuta doporučení pro zlepšení řešení problematiky obchodu s lidmi v celém jeho rozsahu.

Kontext politiky

I přes nedávné změny v mezinárodních standardech i národních politikách zaměřených na boj proti obchodu s lidmi dokládají případové studie z našich čtyř zemí, že migrující pracovníci jsou v Evropě pravidelně zneužíváni a neustále se stávají oběťmi obchodu s lidmi. Pro zlepšení politiky v této oblasti a pro vytvoření nových a efektivnějších řešení, která by pokrývala problém v celém jeho spektru, je třeba zjistit více detailnějších informací o kontextu, ve kterém k němu dochází, a jaké překážky brání efektivní implementaci existujících nástrojů a jakým způsobem tyto překážky odstranit.

Strategický materiál Evropské komise z roku 2001 se specificky zaměřuje na obchod s lidmi za účelem nucené práce a poukazuje na zneužívání v pracovním procesu

² Stav v listopadu 2006.

v podmínkách podobných otroctví³. Toto zaměření je také potvrzeno Rámcovým rozhodnutím Rady ministrů č. 2002/629/JHA o boji proti obchodu s lidmi, které zavazuje členské státy harmonizovat trestní legislativu do roku 2004. Závazek zahrnuje rovněž povinnost adoptovat společnou definici obchodu s lidmi, která bude v souladu s protokolem. Harmonizace je však v mnoha případech stále neúplná. Například Portugalsko toto ustanovení ještě netransponovalo, a nemá tak žádnou zvláštní právní úpravu problematiky obchodu s lidmi za účelem nucené práce, a uplatňování existujících ustanovení trestajících obchod s lidmi za účelem sexuálního zneužívání naráží v praxi na mnohé těžkosti. Irsko má zákon o obchodování nelegálních migrantů (the Illegal Immigrants Trafficking Act (2000), který je ve skutečnosti zákonem o převaděčství. actually⁴. Nová legislativa je podle mluvčího oddělení pro právní reformu, spravedlnost a rovnost v 'konečném stádiu přípravy'. České trestní právo pokrývá obchod s lidmi standardně. Nicméně v oblasti pracovní-právní legislativy je prostor pro mnohá zlepšení. Ve Velké Británii je obchod s lidmi za účelem sexuálního zneužívání zahrnut v zákoně o sexuálních trestných činech (Sexual Offences Act (2003) a obchod s lidmi za účelem zneužívání pro všechny formy nucené práce je zahrnut v zákoně o azylu a migraci (Asylum and Immigration Act (2004). Na základě tohoto zákona nepadl však doposud jediný rozsudek. Navíc platí od roku 2006 také zákon o licencích pro zprostředkovatele práce (Gangmaster's Licensing Act 2006), který je zacílen na regulaci dodávání pracovníků prostřednictvím zprostředkovatelů.⁵ Policisté však přiznávají, že strategie proti obchodu s lidmi jsou stále zacíleny především na obchod s lidmi za účelem sexuálního zneužívání a policejní akce v případech podezření na nucenou práci jsou vedeny spíše směrem k uplatňování legislativy proti nelegální migraci a nelegálnímu zaměstnávání. Nesystematická právní úprava obchodu s lidmi za účelem nucené práce v evropských zemích se odráží v nízkém počtu odsouzených obchodníků s lidmi a také v tom, že migranti jsou snadným terčem těchto kriminálních aktivit. Přeshraniční spolupráce je navíc ztížena variacemi v různých oblastech jurisdikce. Tyto skutečnosti vyžadují urgentní pozornost a řešení.

Úmluva Rady Evropy o boji proti obchodu s lidskými bytostmi je nejnovějším nástrojem, na jehož základě lze rozvíjet politiku a zákonodárství zaměřené na obchod s lidmi. Poskytuje zemím nové standardy, ke kterým se mohou vztahovat, a je zároveň jediným mezinárodním právním dokumentem, který zaručuje obchodovaným osobám minimální ochranu. Tyto standardy zahrnují dobu minimálně 30 dní, po které daná osoba může zůstat na území státu a získat podporu, nutnou lékařskou pomoc, bezpečné ubytování a právní poradenství. Rada Evropy oficiálně demonstruje přijetím této úmluvy nutnost přimět vlády k tomu, aby poskytovaly ochranu a podporu všem obchodovaným osobám nezávisle na odvětví, ve kterém pracují.

Obchod s lidmi za účelem nucené práce je fenomén ovlivněný řadou rozhodnutí činěných v různých oblastech veřejné politiky. Doposud byla patrná tendence zabývat se tímto

³ Trafficking in Women: a Comprehensive Strategy., The European Commission, Justice and Home Affairs, March 2001

⁴ The difference between "trafficking" and "smuggling" is explained below in Chapter 2.

⁵ Gangmaster Licensing Authority: <http://www.gla.gov.uk/>

problémem z hlediska bezpečnosti a migrace. V důsledku toho přistupují orgány činné v trestním řízení a další aktéři k obchodu s lidmi spíše jako k problému organizovaného zločinu v rámci migrace než jako k závažnému trestnému činu proti lidským právům. Jiné politiky ovlivňují situaci obchodovaných osob a neúmyslně tak přispívají k zisku obchodníků s lidmi. Paradoxně migrační politika, jež omezuje možnosti zaměstnání migrujících pracovníků, je jedním takovým případem. Navíc bez silného politického vedení a aktivního závazku bude pokrok minimální. Toto je fundamentální prvek nejen při rozvoji politik, ale také ve vytváření institucí a alokaci lidských a finančních zdrojů. Historie dokazuje, že politické vedení sloužilo v mnoha případech jako katalyzátor akcí.

Přestože definice obchodu s lidmi je univerzálně akceptována, otázka nedostatečné implementace existujících právních norem je i nadále relevantní. Tuto skutečnost rozebírá třetí kapitola. Chceme upozornit na význam implementace jak na národní, tak na evropské úrovni. Expertní skupina proti obchodu s lidmi učinila zásadní kroky k zajištění ochrany lidských práv obchodovaných osob na evropské úrovni. Na národní úrovni je příkladem dobré praxe v oblasti vyhodnocování a monitoringu institut Národního zpravodaje pro problematiku obchodu s lidmi, který byl zřízen v Nizozemí. Tato instituce byla vytvořena na základě doporučení Haagské ministerské deklarace z 26. dubna 1997.

Národní zpravodaj dohlíží na implementace národních a mezinárodních standardů a zároveň podává pravidelné zprávy o posledních trendech v oblasti boje proti obchodu s lidmi. Nizozemský zpravodaj hrál klíčovou roli v přehodnocení podpory ze strany orgánů činných v trestním řízení, které se donedávna zabývaly pouze obchodem s lidmi za účelem nucené prostituce, a nyní se zabývají i případy jiných forem nucené práce. ⁶ Instituce nezávislého Národního zpravodaje by měla být vytvořena ve všech evropských zemích podle nizozemského vzoru a zkušeností.

Zkoumáme-li a vyvíjíme-li politiku boje proti obchodu s lidmi za účelem nucené práce, je důležité prozkoumat vztah mezi migrací a obchodem s lidmi. Pojem “migrující pracovníci”, který je používán v této zprávě, se vztahuje k osobám, které migrují do jiné oblasti za účelem zaměstnání. ⁷ Informace, které jsme získali, naznačují, že migrující pracovníci jsou mnohem více ohroženi obchodem s lidmi vzhledem ke své zranitelné a nejisté pozici (viz kapitola tři). Pokud jsou podvedeni a donuceni přijmout odlišnou práci nebo práci v jiných podmínkách, než bylo dohodnuto, stávají se obětmi obchodu s lidmi. Obchodování a zneužívání migrující pracovníci mohou nalézt oporu v ustanoveních Palermského protokolu a Úmluvy Rady Evropy, ale také v dalších mezinárodních dokumentech, které se vztahují na migrující pracovníky, avšak nehovoří specificky o obchodu s lidmi. Žádný z těchto dokumentů není optimální ve smyslu poskytnutí konečného řešení problému.

⁶ de Jonge van Ellemeet, H. and Smit, M. ‘Trafficking for exploitation outside the sex industry’ in C. van den Anker and J. Doomernik (eds) *Trafficking and Women’s Rights* Basingstoke: Palgrave, 2006

⁷ Tato zpráva zahrnuje do této skupiny cizí státní příslušníky, kteří nepobývají v cílové zemi více než 5 let a mají různé formy povolení k pobytu.

Je třeba prozkoumat kombinaci nástrojů na ochranu obchodovaných osob a na ochranu migrujících pracovníků jako možnost komplexního řešení problematiky vztahu migrace a obchodu s lidmi.⁸ Jinými slovy: zlepšení ochrany obchodovaných osob a migrujících pracovníků přirozeně sníží potenciál pro obchodování migrujících pracovníků.

Nedostatečná implementace nástrojů proti obchodu s lidmi je navíc částečně způsobena rozdílným porozuměním obchodu s lidmi v různých zemích. Na evropské úrovni stále chybí uznání nutnosti propojit boj proti obchodu s lidmi s bojem za lidská práva a práva migrantů. Státy by měly zaručit ochranu všech migrujících pracovníků proti otroctví a nucené práci a také zaručit jejich základní pracovní práva bez ohledu na jejich status. Taková opatření přispívají k prevenci obchodu s lidmi a nucené práci migrujících pracovníků, kteří jsou ve zranitelné situaci a na území cílové země.

Doporučujeme:

- **Státy by měly podepsat a ratifikovat Úmluvu Rady Evropy o boji proti obchodu s lidskými bytostmi a Úmluvu OSN o ochraně práv migrujících pracovníků a jejich rodin.**

V této kapitole jsme naznačili kontext politiky. Nyní se budeme zabývat definicemi relevantních pojmů v daných dokumentech a ilustrovat některé problémy s nimi spojené.

⁸ Kaye, M.: *Migration-Trafficking Nexus*, Anti-Slavery International, London, 2003

2. Definice pojmů

V této části definujeme klíčové pojmy používané v této studii. Definujeme je nejen z důvodu poskytnutí přesného vysvětlení významu těchto pojmů, ale také proto, abychom upozornili na možné sporné či odporující si body ve veřejném diskurzu.

Základní rámec definice obchodu s lidmi za účelem nucené práce, zneužívání a praktik podobných otroctví vychází z právních norem OSN proti obchodu s lidmi a otroctví a úmluv ILO o nucené práci. Koncept obchodu s lidmi byl poprvé mezinárodně definován v Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodu s osobami, zejména ženami a dětmi, doplňující Úmluvu Spojených národů o boji proti mezinárodní organizované trestné činnosti, 2000. Článek 3 úmluvy definuje obchod s lidmi takto:

“Obchodování s osobami se rozumí najímání, přepravování, přechovávání nebo přijímání osob na základě vyhrožování, použití síly či jiných forem nátlaku, pomocí únosu, podvodu, lži či zneužití moci nebo bezmocnosti osoby, případně poskytování či přijímání finančních prostředků či jiných výhod k získání souhlasu osoby, která má v moci jinou osobu, s úmyslem tuto osobu zneužívat. Zneužíváním se mimo jiné rozumí využívání jiných osob k prostituci či jiným formám sexuálního zneužívání, nucená práce či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví, útisk nebo odnímání orgánů.”

Stejná definice byla použita také v Úmluvě Rady Evropy o boji proti obchodu s lidskými bytostmi.

Definice a režim nucené práce jsou zahrnuty v Úmluvách ILO č. 29⁹ a 105¹⁰. Termín “nucená či povinná” je definován v Úmluvě č. 29 “jako každá práce nebo služba, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídla dobrovolně”.

Otázky plynoucí z těchto definic jsou velmi sporné. Nakolik musí být pracovní vztah zneužíváním, aby bylo možné danou osobu označit za obchodovanou či vystavenou nucené práci? Nakolik kruté musejí být pracovní podmínky, aby bylo možné danou osobu označit za obchodovanou či vystavenou nucené práci? Nakolik musejí být pracovníci podvedeni, aby je bylo možné považovat za obchodované nebo v nucené práci?

Element donucení je jistě důležitým indikátorem nucené práce. Weissbrodt odkazuje na *travaux préparatoires* Palermského protokolu a tvrdí, že donucení je „v každé situaci, kdy daná osoba nemá žádnou reálnou či přijatelnou alternativu, než se podrobit danému zneužívání“.¹¹ Toto je klíčový aspekt pro vyhodnocení konkrétní situace obchodované osoby, zároveň však komplikuje identifikaci. Obchodované osoby často samy sebe nepovažují za oběti obchodu s lidmi, ale vidí se spíše jako osoby, které nemají žádnou jinou možnost než dělat to, co se od nich požaduje.

⁹ ILO Forced Labour Convention No.29

¹⁰ Abolition of Forced Labour Convention No. 105

¹¹ Weissbrodt D & Anti-Slavery International, “Abolishing Slavery and its Contemporary Forms”,

HR/PUB/02/4, 2002, at para. 19. Available at:

<http://www.antislavery.org/homepage/resources/Weissbrodt%20report%20final%20edition%202003.pdf>

Respondenti našeho výzkumu, ať už to byly osoby v pomáhajících profesích, policie či pracovníci sami, přestože jasně popisovali situaci tak, jak jsme uvedli výše, nepochopili skutečnost, že popisují situaci obchodu s lidmi a nucené práce. Bylo to proto, že běžným *předpokladem* je, že nelegální vstup na území státu je fundamentálním elementem obchodu s lidmi a že pokud pracovníci vyslovili v určitém momentě „souhlas“ s nabízenou prací, nemohou být v situaci nucené práce. Avšak ILO a Expertní skupina na obchod s lidmi při EU doporučuje soustředit se při identifikaci obchodovaných osob na situaci zneužívání, tj. na prvek nucené práce¹², nikoli na prvek dopravy. Navíc, jako je uvedeno výše, podrobení se situaci pod hrozbou je velmi odlišné od svobodného a informovaného rozhodnutí.

ILO nabízí k řešení těchto praktických nedorozumění šest indikátorů nucené práce:¹³

- i. **Fyzické či sexuální násilí nebo jeho hrozba**
- ii. **Omezení svobody pohybu**
- iii. **Dlužní otroctví**
- iv. **Zadržování odměny za práci či odmítnutí vyplacení odměny**
- v. **Zadržování cestovních či jiných identifikačních dokladů**
- vi. **Vyhrožování udáním příslušným orgánům**

V praxi jsou tyto většinou kombinací dvou a více indikátorů. Podle našeho názoru v případě, kdy se objeví alespoň jeden z daných indikátorů, je třeba danou situaci důkladně prošetřit. Situace, kde se vyskytují dva a více, by měla být klasifikována jako nucená práce. Navíc případ, kdy jsou něčí osobní doklady zadrženy, by neměl být posuzován jako méně závažný než případ, kdy bylo dané osobě vyhrožováno.

Tato zjištění poukazují na nutnost, aby se vlády shodly na senzitivizaci těch, kteří mohou přijít do kontaktu s obchodovanými osobami, tak aby titi byli schopni rozpoznat obchodování a vědět, kdy daná situace vyžaduje detailnější prošetření.

Abychom přešli problému, kdy většina obchodovaných osob není identifikována, je nutné vyhodnotit situaci všech osob, o kterých se domníváme, že by mohly být obchodovány, v nejširším smyslu jejich zranitelnosti, a zjistit tak, zda byly donuceny či podvedeny. Zneužívání samo musí být klíčovým determinantem, nikoli to, jak osoba byla dopravena do dané situace.

¹² European Commission, Directorate General, Justice, Freedom and Security: Report of the Experts

Group on Trafficking in Human Beings. Brussels, 2004

¹³ See the ILO Human Trafficking and Forced Labour Exploitation: Guidelines for Legislators and Law Enforcement (2004), Geneva. In Anderson, B and Rogaly B.: Forced Labour and Migration to the UK., TUC, Compas, 2005. p. 16.

Nejasnost mezi koncepty převaděčství a obchodu s lidmi ve veřejném diskurzu je také problémem.

Převaděčství zahrnuje souhlas migranta s nelegálním převedením přes hranice. Vztah mezi převaděčem a migrantem končí v momentě, kde dosáhli cíle. Přestože k převaděčství dochází často v nebezpečných a nedůstojných podmínkách, je to smlouva se souhlasem. Obchod s lidmi zahrnuje trvalé zneužívání, a i když daná osoba dala v určitém momentě souhlas, tento je bezvýznamný vzhledem k podvodu a donucení. Nezávisle na tom, zda doprava je legální či nikoli, dochází na konci cesty ke zneužívání v souvislosti s poskytnutím zaměstnání prostřednictvím síly či podvodu. Toto často zahrnuje podřadné ubytování a neúměrné úroky na poskytnuté půjčky. K obchodu s lidmi navíc dochází také v rámci hranic daného státu. Převaděčství se děje vždy přes hranice států.

V praxi jsou převaděčství a obchod často propojeny, jak naznačuje schéma č. 1:

Graf 1: Vztah mezi převaděčstvím a obchodem s lidmi

Vzhledem k tomu, že obchod s lidmi a převaděčství se v praxi překrývají, je naprosto nutné porozumět specifickým rozdílům mezi těmito fenomény. Pokud je například nelegální překročení hranic chybně považováno za klíčový element obchodu s lidmi, mohou instituce zodpovědné za ochranu zranitelných osob zcela přehlédnout mnohem kritičtější a klíčovější indikátory obchodu s lidmi za účelem nucené práce.

V následující části analyzujeme poznatky a nabízíme doporučení formulovaná na jejich základě. Tato část je rozdělena do čtyř podsekcí podle jednotlivých hlavních témat: 3.1. izolovanost a neznalost práv ze strany migrujících pracovníků, 3.2 složitost migračních a pracovních norem, 3.3 hrozba násilím a jiné formy donucení, 3.4 poptávka po levné pracovní síle.

3. Výsledky šetření: důkazy obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Evropě

3.1. Izolace a neznalost práv ze strany migrujících pracovníků

První skupina faktorů společných pro případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce se vztahuje ke zranitelné situaci migrujících pracovníků. Tvoří je izolace, neznalost práv a mnohonásobná závislost. V Portugalsku se jednalo především o osoby, které neměly rodinu či přátele v tranzitní zemi či v zemi cílové a které neznaly danou kulturu, jazyk či zeměpis svého nového místa pobytu. Byly samy se svou zranitelností, často zneužívány prostřednictvím podvodu, hrozeb a zastrašování. V České republice mají migranti z Ukrajiny či Vietnamu často kontakty pouze v rámci svých vlastních komunit. Zaměstnavatelé a prostředníci toto podporují. Mezi Vietnami je značná kulturní odlišnost a jazyková bariéra významným faktorem. V případě Ukrajinců se jedná především o pracovní podmínky, jako dlouhá pracovní doba a práce ve vzdálených oblastech. V Irsku zahrnuje sociální kontrola obchodovaných migrujících pracovníků varování, aby se nedávali do kontaktu s místní populací, a ve Velké Británii byli pracovníci záměrně udržováni v jazykové bariéře. Několik polských pracovníků přišlo o práci, když se trochu naučili anglicky.

Zprostředkovatelé si často vybírají právě ty, kteří neznají místní jazyk cílové země. Zvláště v případech zneužívání v domácnosti a prostituci je skutečnost, že k nim dochází v soukromé sféře, další komplikací pro intervenci a identifikaci zvenčí. Jedna žena v Irsku byla potrestána za to, že přijala možnost svést se se sousedy, když se vracela ze školy, kam odvedla děti svého zaměstnavatele.

Setkali jsme se s mnoha případy, kdy zprostředkovatelé poskytli ubytování a dopravu do zaměstnání a kde možnosti nakupovat či prostě jít ven byly značně omezené. V takových případech hovoříme o mnohonásobné závislosti, kdy je daná osoba závislá na zaměstnavateli či zprostředkovateli pro více věcí: práci, ubytování, jídlo, má dluh za dopravu, který musí být splacen, vízum, poplatek za zprostředkování. Toto je indikátorem vázané práce, kdy pracovník nemůže svobodně opustit danou práci, jelikož dluží zaměstnavateli či zprostředkovateli.

Přesouvání pracovníků z místa na místo a neustálé změny ubytování jsou další způsoby, jak zabránit pracovníkům v kontaktech s místní populací, a tak je udržovat v izolaci. Umisťování pracovníků různých národností, kteří neznají místní jazyk, je rovněž formou sociální kontroly a izolace na pracovišti.

Izolace od majoritní populace snižuje možnost, aby migrující pracovníci hledali podporu mimo síť svých známých, zprostředkovatelů či komunity. I v případech, kdy se pracovníkům podaří uniknout, tito se často vrátí zpět k zaměstnavateli, jelikož jsou na něm závislí.

Zranitelnost migrujících pracovníků se zvyšuje díky neznalosti vlastních práv. Izolace migrujících pracovníků ústí v neznalost, ale zároveň je jí způsobena. Například

v případě pákistánského kuchaře: jeho zaměstnavatel ho držel v přesvědčení, že vzhledem k tomu, že má jeho pracovní povolení, kuchař musí pracovat pouze pro něj. Kdyby znal svá práva, věděl by, že může práci opustit. Ve Velké Británii je neznalost často základem pro zneužívání v případech mnoha pracovníků z Polska a Pobaltských republik, kteří jsou oprávněni v Británii pracovat. Tato situace vyžaduje okamžitou intervenci a proaktivní přístup jak na evropské, tak na národní úrovni.

Příkladem dobré praxe je pozice dedikovaného policisty v rámci místní policie v anglickém hrabství Cornwall. Jeho úkolem je informovat migrující pracovníky o jejich právech, ale také povinnostech, jako je registrace aut.

Pro řešení situace zranitelnosti a závislosti, ve které se obvykle nacházejí migrující pracovníci a která vede k jejich vykořisťování a obchodování, doporučujeme:

- **Informace a podpora ve formě advokační práce by měla být poskytnuta migrujícím pracovníkům co nejdříve jak v zemi původu, tak v zemi cílové a ve formě, která je nejvhodnější pro danou skupinu a vede k jejich posílení.**
- **Je třeba zajistit adekvátní národní a místní systém, kapacitu, služby a trénink pro potírání obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Pouze tak je možné, aby všichni relevantní aktéři měli potřebné znalosti nutné k identifikaci obchodovaných osob, k zajištění jejich ochrany a adekvátního postupu pro řešení problémů souvisejících s obchodováním.**

Izolace migrujících pracovníků je jedním z mnoha faktorů, které umožňují obchod s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání migrujících pracovníků. Tento faktor jsme záměrně oddělili od ostatních, neboť přispívá k negativním efektům dalších faktorů. Izolace udržuje v mnoha ohledech zranitelné migrující pracovníky mimo dosah pomáhajících organizací. Je však pouze prvním elementem, který tvoří komplexní sadu podmínek a aktivit zaměřených na zneužívání migrujících pracovníků. V následující kapitole se budeme zabývat dopadem pracovně-právní a migrační (cizinecké) legislativy v zemi cílové.

3.2 Složitost migračních a pracovně-právních norem

Druhým významným faktorem v oblasti obchodu s lidmi za účelem nucené práce jsou složité migrační a pracovně-právní normy. Tato skutečnost komplikuje migrujícím pracovníkům možnost poučit se o svých právech a činit rozhodnutí o práci, pobytu a o tom, komu mohou důvěřovat. Pracovní právo řídí režim vydávání pracovních povolení, pracovních podmínek, pravidel propouštění a práva na odškodnění. Migrační (jinak též cizinecké) právo zahrnuje status dané osoby v zemi a přístup do systému sociálního zabezpečení. Mezi zeměmi, které se podílely na tomto výzkumu, nalezneme mnoho rozdílů.¹⁴ V České republice je pracovní povolení vázáno na jednoho zaměstnavatele, místo výkonu práce a specifickou práci a je platné pouze jeden rok. Toto činí migrující

¹⁴ Více informací naleznete v jednotlivých národních zprávách.

pracovníky lehce zneužitelnými především proto, že pracovní povolení je spojené s povolením k pobytu. Hrozba vyhoštěním může být použita jako metoda, jak přimět migrující pracovníky, aby se podrobili velmi špatným podmínkám. Ve Velké Británii existuje velmi komplikovaný systém s mnoha různými formami víz a pracovních povolení pro různé kategorie pracovníků a zemí původu. Vzhledem k tomu, jak komplikovaný je systém inspekce práce a migrační systém, a přičteme-li k tomu ještě množství různých odborů a rezortů, které mají na starosti odlišné administrativní úkony, je pro migrující pracovníky velmi složité pochopit, jaké mají povinnosti, nároky a možnosti pomoci. Přidáme-li navíc jazykovou bariéru, migrující pracovníci mají jedinou možnost – věřit tomu, co jim podezřelí agenti a prostředníci sdělí o pravidlech v dané zemi.

Zde musíme zdůraznit dva významné shodné body. Za prvé existuje úzké spojení mezi povolením k pobytu a pracovním povolením; určitá víza obsahují specifická omezení práva na práci a často odebírají možnost změnit zaměstnavatele, aniž by daný pracovník ztratil svůj status. Pracovníci proto zůstávají v situaci, kde jsou zneužíváni, bez možnosti úniku. Za druhé, obchodníci s lidmi a zneužívající zaměstnavatelé jsou ti, kteří profitují z restriktivní povahy migračních (cizineckých) zákonů. Pokud je málo možností, jak získat legální pobyt, zvyšuje se poptávka po asistenci při získávání potřebných dokumentů.

Národnost pracovníků je většinou určující pro formu jejich pobytu a možnosti, které z toho plynou. Formy pobytu se liší například podle zvláštních ujednání s bývalými koloniemi, členství v EU a zvláštního režimu pro nové členské země EU. Azylová procedura také nabízí možnost legálního vstupu do země. Lidé obchodovaní za účelem nucené práce do EU přicházejí z mnoha zemí a světadílů. Tabulka 1 níže naznačuje nejčastější země původu:¹⁵

<i>Evropa, Kavkazsko a střední Asie</i> – Polsko, Litva, Lotyšsko, Česká republika, Slovensko, Bulharsko, Rumunsko, Moldávie, Ukrajina, Rusko, Bělorusko, Gruzie, Čečensko a Kazachstán.
<i>Asie</i> – Indie, Bangladéš, Srí Lanka, Čína, Mongolsko, Vietnam, Pákistán, Nepál a Filipíny
<i>Jižní Amerika</i> – Brazílie, Kolumbie, Karibské ostrovy, Paraguay
<i>Afrika</i> – Uganda, Maroko, Nigérie, Somálsko

Tabulka 1: Země původu obchodovaných osob, které byly zachyceny ve výsledcích této studie

Skutečnost, že někteří migrující pracovníci pocházejí ze zemí EU, a tudíž by měli mít

¹⁵ Podle výsledků z Velké Británie, Portugalska, Irska a České republiky.

přístup ke stejným právům jako místní pracovníci, je však nechrání před zneužíváním. Toto je na jedné straně důsledkem neznalosti a nedostatečného přístupu k informacím o právech a povinnostech a na straně druhé, ve Velké Británii, důsledkem zvláštní situace v prvním roce zaměstnání pracovníků z nových členských zemí EU, kteří jsou zahrnuti do Registračního schématu (Workers Registration Scheme).

Obecně se však zdá, že pracovníci z nových zemí EU mají o něco lepší pozici, co se týče možností pomoci. Tato skutečnost vyplynula z některých rozhovorů a byla také patrná z množství migrujících pracovníků z EU, kteří kontaktovali místa pomoci. Bylo jich mnohem více než osob z jiných zemí.

Ve Velké Británii a Irsku vstoupila většina migrující pracovníků, kteří byli v průběhu šetření identifikováni jako obchodováni, na území státu legálně. Někteří z nich měli právo pracovat, zatímco jiní měli legální pobyt, avšak neměli právo pracovat. Kombinací a variací pobytu a pracovního povolení existuje velké množství. V České republice je obchod s lidmi mnohem méně spojen s nelegálním překročením hranic, než se obecně předpokládá. Většina Ukrajinců přichází do ČR legálně a Vietnamci, i když přijdou ilegálně, si pobyt legalizují co nejdříve, jak je to možné. Do Portugalska přicházejí legálně migranti z bývalých kolonií, jako je Brazílie a Kapverdy, avšak ti, co přicházejí ze střední a východní Evropy, často přicházejí za pomoci organizovaných skupin.

I přesto, že většina vstoupí na území legálně, je to především na víza s omezeným pracovním povolením. Jejich status se zpravidla s časem mění, někdy jako funkce donucení (např. odebrání dokumentů), ale především z důvodu omezení daných pracovních-právními a migračními/cizineckými normami. Migranti jsou proto velmi zranitelní a závislí na agentech a zaměstnavatelích, kteří mohou zneužít jejich situace, i když k ní na počátku nepřispěli.

Faktická nebo domnělá forma pobytu vytváří situaci zranitelnosti a závislosti (především pokud je vízum vázáno na konkrétní práci) a činí migrující pracovníky lehkým terčem pro obchodníky a další vykořisťovatele. Několik aplikovaných systémů (jako povinná registrace pro občany nových států EU ve Velké Británii a vázání víz na konkrétního zaměstnavatele) vytváří pozici extrémní zranitelnosti a prakticky legalizuje obchod s lidmi. Tuto situaci je nutno okamžitě řešit. Doporučujeme:

- **Vyhodnocení vlivu uplatňovaných opatření na problematiku obchodu s lidmi musí být nedílnou součástí národní migrační politiky i příslušných legislativních změn.**

Migrující pracovníci jsou v kontaktu s řadou aktérů, kteří se s nimi setkávají buď při uplatňování pověření z hlediska inspekce práce nebo např. v rámci sociálních služeb, zdravotnictví a bezpečnosti práce. Někteří odborníci v rozhovorech popisovali otřesné situace, se kterými se setkali. Často však pro ně bylo těžké rozhodnout se, co v takové situaci udělat, jelikož nespádala přímo do oblastí jejich kompetence. Policie a cizinecká policie podniká akce v této oblasti. Ty jsou ale zaměřeny na nelegální pracovníky nebo na zaměstnávání nelegálních pracovníků, jen zřídka bývají spojeni

s vyšetřováním možného obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Nejasnosti jsou také mezi akcemi zaměřenými proti nelegálním pracovníkům (migrační kontroly) a akcemi v zájmu nelegálních pracovníků (vynucování pracovních standardů a ochrana základních lidských práv). Ve Velké Británii, kde existují kvóty na vyhošťování některých národností, je to velmi patrné. Ve zvláštních případech, například u Číňanů obchodovaných do Velké Británie za účelem nucené práce, je tato praxe v jasném rozporu s prioritami bezpečnostních složek. Abychom mohli lépe porozumět zločincům, kteří jsou součástí řetězce dodavatelů nucené práce, v němž byli tito lidé zotročeni, bylo by třeba dosáhnout důvěry zneužívaných pracovníků. Avšak bez minimální zaručené ochrany ti, kteří byli obchodováni, nebudou motivováni ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, jelikož jsou si vědomi, že na ně následně čeká buď vyhoštění nebo opětovné obchodování, (jelikož repatriace je zanechá opět napospas zločincům, kteří je již dříve zotročili).

Skutečnost, kdy se různí aktéři zabývají jednotlivými aspekty pracovních podmínek a možného zneužívání, činí systém velmi komplikovaným a netransparentním pro ty, kteří nejsou jeho součástí. O to složitější je pro migranty, kteří mu vůbec nerozumí. Výzkum ukázal, že odborníci, včetně orgánů činných v trestním řízení, jen zřídka identifikují migrující pracovníky jako oběti obchodu s lidmi, což je nutný předpoklad k tomu, aby byly pokryty jejich potřeby.

Bylo by třeba založit národní orgán, který by monitoroval podmínky zaměstnávání a který by propojil všechny orgány, které vykonávají různé úkoly v rámci inspekce. Modelem by mohla být "Komise pro rovné zaměstnávání", jak ji požaduje Občanská poradna ve Velké Británii.¹⁶ Vytvoření takové komise by bylo cestou ke koordinovanějšímu systému pro vyšetřování stížností, inspekce, poradenství, vedení a praktickou podporu zaměstnavatele s nízkým obrátem. Navíc by umožnila proaktivní přístup k dodržování pravidel a v případě potřeby uplatňování práva.

Jelikož přístup k problému není koordinovaný, kompetence jsou izolované a dezintegrovány. Výsledkem je, že zneužívání není řešeno, jelikož nespádá přímo pod gesci konkrétního orgánu. Problém obchodu s lidmi za účelem nucené práce je novým tématem, o kterém není dostatečné povědomí a znalosti. Tento nedostatek je třeba odstranit.

Ti, kteří se setkávají s obchodovanými osobami nebo ohroženými migrujícími pracovníky, by měli být vyškoleni v odhalování indikátorů nucené práce a obchodu s lidmi. K potenciálním obětem obchodu s lidmi by měli přistupovat jako k obětem vážného porušování lidských práv, ne jako k nelegálním migrantům.

Migrující pracovník, kterému v Irsku vyhrožoval zaměstnavatel udáním cizinecké policii, neměl pocit, že by mohl sdělit orgánům, co se mu děje. Místo toho předpokládal, že „pravděpodobně mě posadí do letadla a pošlou domů. Měl jsem strach, a tak jsem musel začít pracovat“.

¹⁶ Citizens Advice Bureau: Somewhere to turn: The Case for a Fair Employment Commission, 2004. Str.11

Skupiny, které by měly být vyškoleny v identifikaci obchodovaných migrujících pracovníků a nucené práce, zahrnují orgány činné v trestním řízení, cizineckou policii, nevládní organizace a jiné pomáhající organizace, orgány sociálního zabezpečení, odbory, inspektoráty práce a inspekce minimální mzdy, poskytovatele práce a podobně.

Zkušenost s řešením případů obchodu s lidmi za účelem sexuálního zneužívání ukazuje, že ochrana práv obchodovaných osob je spojena s úspěšným stíháním pachatelů. Tento aspekt je třeba zahrnout do politiky, která bere v potaz skutečnou pozici migrujících pracovníků a zaměřuje se také na standardy práce. Současný systém není motivací pro informátory, jelikož jim nenabízí anonymitu a ochranu. Pracovníci tudíž nepodávají stížnosti, jelikož se obávají trestu nebo označení za problémové. Za současné politiky spadají pracovníci, kteří jsou nelegální, do skupiny, která bude velmi pravděpodobně vyhoštěna, i když bude informátorem.

Všechny země EU by se měly zasadit o harmonizaci aktivit orgánů činných v trestním řízení zaměřených proti všem formám obchodu s lidmi. Počet vyšetřování, stíhání a rozsudků v případech obchodu s lidmi by měl být jednou ročně zveřejňován.

Kromě školení zaměřeného na identifikaci indikátorů nucené práce a identifikaci obětí trestného činu obchodu s lidmi by orgány činné v trestním řízení měly navíc spolupracovat s dalšími novými aktéry, spojenými s pracovním trhem a právy migrantů. Bylo by třeba sepsat návody k řešení případů obchodu s lidmi a za účelem nucené práce a distribuovat je mezi policii a cizineckou policii.

Anonymní telefonní linky se ukázaly být vhodným nástrojem. Je však třeba je spojit a koordinovat s dalšími aktéry, kteří mohou poskytnout pomoc. Migrující pracovníci se navíc hodně spoléhají na neformální kontakty jako zdroj informací a práce. Tyto kontakty jsou také často zdrojem pomoci. Migrující pracovníci mají tendenci spíše věřit informacím, které získali přes neformální kanály, než cestou oficiální. Je třeba vytvořit systém pomoci, do něž budou zapojeni všichni relevantní aktéři a který bude odpovídat specifickým potřebám osob obchodovaných za účelem nucené práce.

Nakonec je nutno dodat, že jeden z hlavních závěrů, jenž vyplývá z analýzy čtyř národních zpráv, je, že obchod s lidmi za účelem nucené práce požívá mnohem menší pozornosti než obchod s lidmi za účelem sexuálního zneužívání. I přesto, že existuje oficiálně uznávaná definice obchodu s lidmi, která zahrnuje všechny jeho formy a účely, v praxi je stále málo důkazů, které by odrážely aplikaci politik zaměřených proti různým formám obchodu s lidmi.

Vlády by měly podporovat relevantní organizace pracující s migranty, a zajistit tak rozšíření a rozvoj služeb pro osoby obchodované za účelem nucené práce a také zranitelné migrující pracovníky. Při vytváření opatření je třeba se více zaměřit na místní úroveň a místa, která jsou nejbližší k obchodovaným osobám. K tomu je nutno zapojit relevantní poskytovatele služeb, místní rozhodovatele a nevládní organizace.

Shrnuto, restriktivní a složité systémy migrační (cizinecké) politiky a politiky zaměstnanosti v evropských zemích vytvářejí další bariéru bezpečné migraci. Migrantů se proto vydávají na cestu nebezpečné migrace a jsou ohroženi obchodem s lidmi.

3.3. Hrozba násilím a jiné formy donucení

V celé Evropě jsou migrující pracovníci drženi ve vykořisťujících podmínkách, které mohou dosahovat až intenzity nucené práce za pomoci různých donucovacích prostředků. Ve velkém množství případů, o kterých jsme se v průběhu výzkumu dozvěděli, je hrozba násilím migrujícím pracovníkům a jejich rodinám významným faktorem ovlivňujícím jejich situaci. Dalšími obvyklými způsoby donucení je dlužní otroctví, zadržování dokumentů, vytváření situace několikanásobné závislosti na agentech či zaměstnavatelích a zadržování mzdy. I v této kapitole budeme popisovat různé formy donucení a jejich váhu v našich čtyřech zemích a doporučíme způsoby, jak bojovat proti obchodu s lidmi.

Hrozby násilím jsou často posilovány mýty, které vymýšlejí zaměstnavatelé, a také zčásti povědomím o tom, co se stalo jiným pracovníkům. Například v Irsku pomocnice v domácnosti zažila fyzické násilí. V ČR je známo, že ukrajinští bossovové rozhláší na stavbách příběhy o případech hrubého násilí, a tím zabraňují tomu, aby se pracovníci bránili proti vykořisťujícím podmínkám. V Portugalsku jsme identifikovali odebrání/zadržování dokumentů, hrozby vyhoštěním nebo detencí a fyzické násilí jako obvyklé formy donucení. Ve Velké Británii není, na rozdíl od případů obchodu s lidmi za účelem sexuálního zneužívání, fyzické násilí a omezování osobní svobody příliš využíváno a případy použití fyzického násilí jsou málo časté.

Dlužní otroctví je situace, kdy daný jedinec pracuje, aby splatil dluh či půjčku a nedostává plat nebo obdrží jen významně sníženou část mzdy. Navíc hodnota dané práce je vyšší než peníze, které za ni dostává (pokud je dostává). Zaměstnavatel může poskytovat stravu a ubytování za velmi nadsazenou cenu, což vede k tomu, že pracovník neunikne dluhu. Mnoho migrujících pracovníků si půjčuje peníze na cestu a na financování začátků v cílové zemi. Někteří získají od agentur půjčky, kterými jsou pokryty jízdenky, práce a nutné formality. Hodnota půjčky se následně odečítá z platu, když daný jedinec začne pracovat. Úroky, kterými je půjčka zatížena, jsou zcela neúměrné, a vzhledem k tomu, že se pravděpodobně dále odečítá cena ubytování, dopravy apod. z platu daného pracovníka, ten nemá reálnou šanci, jak splácet dluh, a tak se uživit. Co se týče dluhu, který vznikl v zemi původu, jedná se buď o půjčku od rodiny nebo příbuzných či od soukromých osob, pravděpodobně lichvářů.¹⁷ Pokud je pracovníkům zadržována mzda nebo dostávají plat nižší, než bylo původně slíbeno, situace je obdobná. Jsou vázáni na dané místo, kde jsou zneužíváni, a bojí se je opustit doufající, že jim peníze budou nakonec vyplaceny nebo že se jim podaří dosáhnout zvýšení platu.

Hrozby jsou velmi účinnou formou donucení. Existuje mnoho způsobů, jak využívat hrozby ke kontrole nad pracovníky. Mohou zahrnovat hrozby násilím, udání cizinecké policii a jiným orgánům (pro nelegální pobyt či neprovedenou registraci), vyhrožování trestem v případě stížnosti na pracovní podmínky. Sexuální obtěžování, zneužívání a hrozby sexuálním násilím jsou způsoby donucení specificky využívané proti ženám.

¹⁷ Tyto praktiky jsou obvyklé mezi určitými komunitami, např. v romské populaci na Slovensku.

V několika případech bylo ženám vyhrožováno, že pokud nepřijmou vykořisťující pracovní podmínky nebo jinou práci, budou prodány pasákům.

„Jemnější“ způsoby donucení, především hrozby a vyhrožování, způsobují velkou nejistotu zneužívané osoby. Pracovníci jsou tak lehce manipulovatelní a nacházejí se v konstantním stresu.

Další způsoby kontroly jsou spojeny s životními podmínkami. Ubytování je často vázáno na zaměstnání, což znamená permanentní nebezpečí, že se v případě ztráty zaměstnání z pracovníků stanou bezdomovci. Ve Velké Británii jsme opakovaně zaznamenali případy narušení soukromí zaměstnavatelem nebo domácím a kontrolování pracovníků mimo pracovní dobu. Ve Velké Británii a Irsku jsou hlavním problémem obecně velmi špatné podmínky: přelidněné ubytování, nedostatečná sanitace a hygienické podmínky, bezpečnost a neúměrná cena. Někteří pracovníci jsou ubytováni v kůlnách a skladech. Jiní museli bydlet v karavanech a stanech (především v zemědělství), přestože jim byly slíbeny dvoupokoje. Museli strpět takové situace, jako spaní na zemi, s cizí osobou v jedné posteli nebo v zimě v nevytopených prostorách.

Pracovníci v restauracích si v Irsku stěžovali především na přelidnění, když například pět mužů muselo sdílet malou místnost, kde nebylo dostatek postelí a jeden z nich musel spát na zemi. V Portugalsku se podobné stížnosti objevovaly především ve stavebnictví: objevily se informace o kontejnerech, které byly přebudovány na obytné buňky. Chyběly v nich toalety („museli jsme chodit do lesa...“) a voda byla k dispozici pouze z hadice na staveništi.

Zhoršení podmínek jako funkce statutu pobytu pracovníka je významným rysem, který jsme zaznamenali opakovaně. Ve Velké Británii hovořili respondenti o možném podvodu, už když byli najímáni. Způsoby donucení jsou delikátnější, využívá se především metody manipulace, psychického nátlaku a vyhrožování. Strukturálnější faktory, jako dlouhé řetězce subdodavatelů, odvětví, kde jsou málo aktivní odbory a práce velmi náročná, neformální ujednání a dluh vůči zaměstnavateli, který byl zapojen již v procesu najímání a zadávání práce, hrají významnou roli ve zneužívání v pracovním poměru.¹⁸ Tři hlavní způsoby donucení zaznamenané ve Velké Británii byly odebrání/zadržování dokumentů, dlužní otroctví a vyhrožování. V Irsku bylo běžné vyhrožování zaměřené na pracovníkův status pobytu. Například pracovník ve stavebnictví musel znovu nastoupit do práce krátce po nehodě, protože mu zaměstnavatel hrozil zrušením pracovního povolení, což by znamenalo, že jeho pobyt v Irsku by se stal nelegálním. V Portugalsku byli pracovníci terčem neustálých nadávek a silné diskriminace. Na základě toho se cítili méněcennými, bez jakýchkoli práv. V ČR bylo nejčastější formou donucení zadržování platu nebo dokumentů. Násilí, hrozba násilím, vyhrožování udáním policii a omezování osobní svobody se rovněž zdají být častým jevem. Dlužní otroctví je nejméně časté v ČR, i když někteří je zmínili.

¹⁸ Institute of Employment Rights: *Labour Migration and Employment Rights*, Londýn, str.

Aby se zrušila moc obchodníků a vykořisťujících zaměstnavatelů nad migrujícími pracovníky, je třeba jim poskytnout motivaci svěřit se oficiálním místům. Taková motivace by měla zahrnovat opatření zajišťující důvěrnost, ochranu před násilím a pomoc při dobrovolném návratu nebo zajištění pobytu. Anonymní telefonní linka je jedním způsobem, jak poskytnout pomoc migrujícím pracovníkům. Povolení k pobytu a ochrana nabízená obchodovaným osobám ve spojení s průběhem trestního řízení je účinná pouze v případě, že dojde k procesu s obchodníkem. „Ve velké většině případů jsou obchodované osoby považovány za svědky a za nástroj trestního řízení. Pokud se tento přístup bude uplatňovat i nadále, právo obětí na přístup ke spravedlnosti bude i nadále porušováno a stíhání pachatelů bude neúspěšné, jelikož obchodované osoby nebudou schopné a ochotné svědčit.“¹⁹

Opakovaně jsme zaznamenali chybějící opatření, která by migrujícím pracovníkům zajistila možnost podávat stížnosti. Je třeba vytvořit efektivní mechanismus pro podávání stížností pro oběti nucené práce, zneužívání v pracovním procesu a nezákonných způsobů najímání. Všichni migrující pracovníci by měli mít možnost domáhat se práva občanskoprávní cestou, nehledě na jejich status pobytu, a mít možnost získat znovu práva a odškodnění za utrpěnou újmu.²⁰ Migranti by také měli mít možnost si dočasně zlegalizovat pobyt, aby mohli využít soudní cesty. Tato opatření by měla být zajištěna na evropské úrovni a monitorována Národním zpravodajem.

Závěrem, aniž bychom zmiňovali poptávku po levné pracovní síle (kapitola 3.4) nebo podstatu nabídky migrujících pracovníků, kteří jsou ochotni dělat téměř cokoli, aby zajistili další příjem pro své rodiny, je třeba zajistit ochranu obětí obchodu s lidmi za účelem nucené práce v jakémkoli odvětví. Proto doporučujeme:

- **Dočasné nebo trvalé povolení k pobytu a přístup ke službám by neměly být závislé na spolupráci dané obchodované osoby v trestním řízení.**

Různé způsoby donucení, kterými jsou migranti přiměni k práci, jsou aplikovány s odlišným stupněm krutosti. I přes krutost, násilí a vyhrožování násilím bychom neměli přehlížet jemnější formy donucení, pokud chceme určit, zda je případ případem obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Zadržování platu je například velmi účinné pro udržení migrantů v dané práci – ti jsou pod velkým tlakem, protože potřebují posílat peníze domů. V ČR mnoho lidí informovalo, že strach z toho, že nedostanou zapláceno vůbec, pokud práci opustí, byl dostatečným důvodem setrvat v podmínkách zneužívání.

¹⁹ (Pearson, 2002, str.35)

²⁰ Anderson, B a Rogaly B. „*Forced Labour and Migration to the UK*“. TUC, Copas, 2005, str. 61

3.4. Poptávka po levné pracovní síle a nabídka pracovní síly z řad migrantů

Čtvrtý významný faktor ovlivňující obchod s lidmi za účelem nucené práce je strukturálnější: silící poptávka po levné pracovní síle v mnoha odvětvích a službách v Evropské unii. Proces ekonomické globalizace tlačí mzdy směrem dolů a způsobuje tlak také na uvolňování standardů práce. Evropská integrace také ohrožuje ochranu pracovníků, jelikož nedovoluje subvencí národního průmyslu. Tyto ekonomické faktory se doplňují s politickými rozhodnutími o výhodách svobodného trhu. I v případech, kdy zaměstnavatelé platí minimální mzdu, vytváří praxe najímání subdodavatelů příležitost, aby se agenti obohatili na výdělku migrujících pracovníků.

Na druhé straně je v mnoha zemích nedostatek pracovních příležitostí a možností přežití, který nutí lidi hledat štěstí jinde. Nutnost uživit rodinu a zajistit její základní potřeby je motivací vydržet těžké podmínky, o kterých často existuje domněnka, že jsou dočasné. Většina migrujících pracovníků se chce vrátit do vlasti, avšak ne v zuboženém stavu, bez peněz a s dluhy, které je staví do nelehké nebo dokonce nebezpečné pozice. V Irsku si takto zoufal jeden čínský migrující pracovník nad vidinou návratu domů bez peněz: „Jsem bezmocný. Mám strach. Nemůžu se vrátit do Číny. Jak se mám postavit před přátele a rodinu?“, což ilustruje, nakolik intenzivní je tlak zostuzení.

Kombinace poptávky po levné pracovní síle v Evropě a nutnost zajistit lepší život a dodatečný příjem pro pokrytí základních potřeb rodiny v mnoha zemích mimo EU vytvářejí podmínky, v nichž lidé riskují v rámci své migrační strategie.

Délka seznamu odvětví a sektorů, v nichž jsme odhalili indikátory obchodu s lidmi za účelem nucené práce, ilustruje poptávku po levné pracovní síle. I přes rozdíly mezi danými čtyřmi zeměmi jsou výsledky šetření velmi podobné. Shodně s nálezy ILO²¹ jsou zemědělství a stavebnictví odvětvími nejvíce náchylnými k nucené práci. Kromě zemědělství (a s ním spojenými relevantními odvětvími, jako je zpracovatelský průmysl, balení produktů a sběr mořských plodů) bylo často zmíněno stavebnictví, úklid, práce v domácnosti a lesnictví. Existence dozorovaných dílen byla potvrzena v České republice. Další sektory, které byly často zmíněny, jsou pečovatelské (včetně zdravotního personálu), pohostinství a služby. Několikrát byla také zmíněna práce v automyčkách, těžká manuální práce v přístavech, srovnávání nákupních vozíků na parkovištích u supermarketů a prodej CD, DVD a jiných předmětů na ulicích. Neoficiálně se také objevily zmínky o nucené práci v pekárnách, prádelnách, nehtových studiích a čerpacích stanicích na dálnicích.

Odvětví, kde se nucená práce vyskytuje nejčastěji, jsou ta, která závisí na příležitostné a dočasné pracovní síle, jsou nízkopříjmová a mají dlouhé řetězce subdodavatelů, které se dají jen těžko rozklíčit. Nedostatek pracovní síly a silně konkurenční prostředí na trhu hrají také roli.

²¹ ILO, *A global alliance against forced labour*, ILO, Ženeva, 2005

Odvětví, v nichž se objevuje zneužívání a obchod s lidmi, jsou rozsáhlá. Zajisté se neomezuji pouze na nelegální a pololegální praktiky, jako je prostituce, žebrota a krádeže. I ve veřejném sektoru, buď přímo nebo prostřednictvím subkontraktace, se objevily případy zneužívání v pracovním procesu.²²

Všichni zaměstnavatelé ve veřejném sektoru by měli podepsat etický kodex, který by zahrnoval podmínky pro pracovníky najaté přes subdodavatele. Tím by byly zajištěny decentní pracovní podmínky a zabránilo by se tak zneužívání a nucené práci pro všechny pracovníky. Takové opatření by mělo rovněž být doprovázeno striktním monitoringem.

Ve Velké Británii je subkontraktace práce a služeb běžnou praxí ve veřejném sektoru. Několik respondentů vyslovilo obavy ohledně nucené práce v případech, kdy byli stavební dělníci najati do veřejného sektoru prostřednictvím subdodavatelů. Podobně v jednom případě šly platby za pečovatelskou službu ze systému Národního zdraví agenturě, která pečovatele dodávala a zneužívala. Neoficiální informace se také objevily o uklízečích a pracovnících v cateringu najatých přes agenturu. Zaměstnavatelé v zemích původu by měli získat povědomí o systému subkontraktace a porušování lidských práv migrujících pracovníků. Je rovněž nutné, aby působili proti diskriminaci při dodržování pracovních standardů, která je uplatňována v případě příležitostných pracovníků a cizinců s pracovním povolením.

V několika případech jsme získali informace, které naznačovaly obchod s lidmi za účelem trestné činnosti, jako jsou drobné krádeže v obchodech, kapsářství nebo finanční podvody. Tyto však nebyly registrovány jako jasné případy obchodu s lidmi, přestože vnější charakteristiky naznačovaly okolnosti odpovídající obchodu s lidmi.

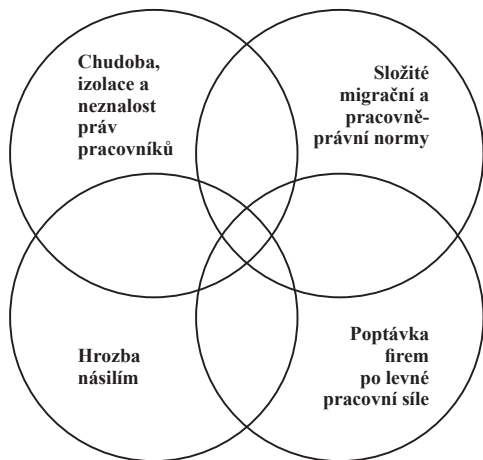
Nedávný výzkum ukázal, že k řešení problematiky poptávky po levné pracovní síle je vhodné zkusit narušit tlak ze strany spotřebitelů, kteří požadují nízké ceny.²³ Spotřebitelé by měli být motivováni k tomu, aby požadovali informace o tom, za jakých podmínek byl produkt vyroben. Měli bychom podporovat iniciativy zaměřené na rozšíření systému „fair trade“ o značku „fair employment/condition“ (rovnoprávné zacházení v zaměstnání, rovnoprávné podmínky). Povědomí o obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání v pracovním procesu by mělo být rozšířeno mezi spotřebiteli produktů a služeb. Firmy by měly podepsat etické kodexy (jako např. Ethical Trading Initiative v Británii) a převzít zodpovědnost za vlastní řetězec subdodavatelů.

Poptávka po levné pracovní síle a nabídka migrujících pracovníků je součástí strukturálních procesů globální ekonomiky. To však neznamená, že aktéři, jako jsou vlády, zaměstnavatelé, spotřebitelé a pracovníci, nemají na výběr. Jejich možnosti jsou sice omezené, avšak mají možnost klást odpor silám, které podněcují obchod s lidmi za

²² Příkladem jsou zneužívané filipínské zdravotní sestry v systému Národního zdraví ve Velké Británii, viz Anderson a Rogaly, 2005

²³ I. Manokha „Fair trade“ v C. van den Anker *The Political economy of New Slavery*, Basingstoke: Palgrave, 2004

účelem nucené práce a zneužívání v pracovním procesu. Zmínili jsme zde zvyšování povědomí a uplatňování etických kodexů pro obchodování. Tato opatření je nutno vidět v kontextu širšího spektra kampaní a opatření, jako je zaručení lidských práv a podpora opatření, která se zasazují o vytvoření globálních rovných příležitostí.

5. Závěry

Náš výzkum ukázal, že případy obchodu s lidmi za účelem nucené práce se v Evropě dějí v různých odvětvích. Tato zpráva identifikuje čtyři klíčové faktory, které ovlivňují zneužívání migrujících pracovníků a které jsou jak klíčovými důvody zneužívání, tak obchodu s lidmi. Chudoba pracovníků (spojená především se situací v zemi původu), spojená s neznalostí práv, izolací (často jako jednou z metod donucení) a mnohonásobnou závislostí činí migrující pracovníky zranitelnými vůči zneužívání a obchodu s lidmi. Pokud se tak děje v prostředí, kde existují komplikované a přísné migrační (cizinecké) a pracovní-právní normy, je tím zranitelnost ještě více prohloubena. Důsledkem je, že se pracovníci nejen vydávají napospas obchodníkům, aby mohli zrealizovat svůj migrační projekt, ale zůstávají také v situaci, kdy jsou zneužíváni, jelikož nemají reálnou možnost dosáhnout svých práv. Poptávka po levné a příležitostné pracovní síle existuje společně s dalšími faktory v daném prostředí a umožňuje tak obchodníkům získávat obrovské zisky. Konečně mechanismus vyhrožování, který je aplikován pro získání a udržení pracovníků v pozici, kde jsou zneužíváni a v nucené práci, je čtvrtým z faktorů, které hrají roli. Vztah mezi těmito faktory vytváří úzkou síť okolností (zobrazeny ve schématu 2), které zabraňují migrujícím pracovníkům úniku ze situace obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání. Tyto čtyři faktory však nejsou vyčerpávajícím seznamem všech elementů, které umožňují existenci obchodu s lidmi a zneužívání. Pokud jsou však tyto faktory přítomny v dané zemi, lze se domnívat, že zde dochází k obchodu s lidmi a zneužívání.

Aby se eliminoval obchod s lidmi a zmírnily důsledky okolností, které způsobují zranitelnost lidí vůči zneužívání, je třeba zaměřit se na tyto čtyři faktory. K efektivnímu řešení problematiky doporučujeme vládám učinit opatření, která zahrnují následující body:

1. Porozumění obchodu s lidmi v jeho celé šíři

- Obchod s lidmi za účelem nucené práce nelze omezovat jen na problém cizinecké a pohraniční kontroly.
- Obchod s lidmi za účelem nucené práce je složitý, multi-kauzální a dynamický fenomén, na který je třeba reagovat sofistikovaně.
- Obchod s lidmi za účelem nucené práce musí být zviditelněn jako významný sociální problém, je třeba jej zahrnout do etických standardů a zainteresovat všechny relevantní aktéry, především odbory a nevládní organizace, do jeho řešení.
- Obchod s lidmi za účelem nucené práce musí být identifikován a pochopen v kontextu zranitelnosti konkrétní osoby. Způsob, jakým přicestovali do cílové země, není relevantní pro to, zda budou identifikováni jako oběti obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Zneužívání by mělo být primárním ukazatelem, který bude podnětem k vyšetřování. Pouze pochopením konkrétní zranitelné situace dané osoby je možné přesně zhodnotit, do jaké míry byl jejich případný souhlas dobrovolný.
- Obchod s lidmi za účelem nucené práce vyžaduje další výzkum, především vzhledem k efektivnímu řešení problému ze strany vlád na národní a globální úrovni.

2. Opatření proti obchodu s lidmi a ochrana obchodovaných osob

- Je třeba, aby státy podepsaly Palermský protokol, Úmluvu Rady Evropy o boji proti obchodu s lidskými bytostmi a další relevantní úmluvy, jako je Úmluva OSN na ochranu práv migrujících pracovníků a jejich rodin.
- Vlády musejí jmenovat Národní zpravodaje o obchodu s lidmi, kteří budou vyhodnocovat efektivitu opatření proti obchodu s lidmi a krytí potřeb obchodovaných osob.
- Je třeba zajistit adekvátní národní a místní systémy, kapacitu, služby a školení o problematice obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zajistit, aby všichni relevantní aktéři měli kapacitu identifikovat oběti obchodu s lidmi, poskytnout jim ochranu a adekvátně a vhodně reagovat na jejich problémy.
- Je nutno iniciovat a podporovat pilotní a časově definované iniciativy zaměřené na identifikaci a ochranu obchodovaných osob. Zároveň je třeba zajistit nezávislé hodnocení a prostředky, kterých bude možno využít k rozšíření a zvýšení dobré praxe.
- Dočasné a trvalé povolení k pobytu anebo přístup ke službám by neměly být závislé na tom, zda daná osoba spolupracuje v trestním řízení.

3. Prevence obchodu s lidmi

- Obchod s lidmi za účelem nucené práce je globálním problémem, který vyžaduje globální řešení.
- Vyhodnocení vlivu migrační politiky a relevantní legislativy na obchod s lidmi musí být nedílnou součástí rozvoje těchto politik.

Firmy by se měly zapojit do dialogu s dalšími aktéry občanské společnosti a spoluvytvářet politiku zaměřenou na identifikaci a řešení problematiky nucené práce. Etické kodexy by měly napomoci tomu, aby firmy převzaly zodpovědnost za obchod s lidmi za účelem nucené práce v řetězcích jejich subdodavatelů.

- Je třeba zvýšit povědomí spotřebitelů produktů a služeb o problematice obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání v pracovním procesu.
- Informace a advokační podporu je nutno poskytnout migrujícím pracovníkům co nejdříve, a to jak v zemích původu, tak v zemích cílových a ve formě, která je nejvhodnější a posilující.

Seznam použité literatury

- Anderson, B and Rogaly B.: Forced Labour and Migration to the UK., TUC, Compass, 2005
- Citizens Advice Bureau: Somewhere to turn: The case for a Fair Employment Commission. 2004
- European Commission, Directorate General, Justice, Freedom and Security: Report of the Experts Group on Trafficking in Human Beings. Brusel, 2004
- Gangmaster Licensing Authority: <http://www.gla.gov.uk/>
- ILO: A global alliance against forced labour., ILO, Ženeva, 2005
- Institute of Employment Rights: Labour Migration and Employment Rights., Londýn, 2005
- Jonge van Ellemeet, H. de and Smit, M. 'Trafficking for exploitation outside the sex industry' in C. van den Anker and J. Doomernik (eds) Trafficking and Women's Rights Basingstoke: Palgrave, 2006
- Kaye, M.: Migration-Trafficking Nexus., Anti-Slavery International, Londýn, 2003
- Manokha, I. 'Modern Slavery and Fair Trade Products: buy one and set someone free' in C. van den Anker The Political Economy of New Slavery Basingstoke: Palgrave, 2004
- OSCE/ODIHR: National Referral Mechanisms., Varšava, 2004
- Weissbrodt D & Anti-Slavery International, "Abolishing Slavery and its Contemporary Forms", HR/PUB/02/4, 2002, at para. 19. Available at: <http://www.antislavery.org/homepage/resources/Weissbrodt%20report%20final%20edition%202003.pdf>

Příloha 1: Případová studie z Velké Británie²⁴

Polští pracovníci ve zpracování potravin (z tiskové zprávy pracovní agentury).

Skupina polských osob přijela pracovat do Velké Británie. Dodávka nájemce je uprostřed noci přivezla do domu ve městě Exeter. Nevěděli, kde jsou. Museli čekat venku na trávě, zatímco hrstka Afghánců, kteří byli uvnitř, balila své věci do velkých černých pytlů. Afghánci vypadali vystrašeně. Poté je nastrkali do dodávek a odvezli. To bylo naposledy, kdy o nich Poláci slyšeli. Řidič vypadal jako Číňan a nemluvil anglicky; Poláci také ne, a tak se nemohli zeptat, kam jedou.

Poláci říkali, že jim bylo řečeno, když je doma najímali, že budou pracovat někde blízko Southamptonu. Říkali, že jim nikdo nezmínil, že budou balit kuřata pro Sainsburyšs v Devonu. Avšak bez znalosti jazyka, peněz a bez toho, aby znali jméno šéfa firmy, které byli předáni, když přijeli do Anglie, se cítili bezmocní. Továrna, která zásobovala Sainsburyšs, je nezaměstnávala přímo, ale subkontraktovala v komplexním řetězci mnoha pracovních agentur.

Dům, kam Poláky přivezli, byl zvenčí nenápadný. Uvnitř nebyl nábytek, jen hory odpadků, injekčních stříkaček, na zemi špinavé matrace a odporný zápach. Spali jen na matracích a dodávka je pokaždé vyzvedla na směnu od 2.00 do 22.00.

Nájemci jim hrozili, že je vyhodí z domu a odeberou jim plat za dva týdny, pokud někomu zmíní podmínky. Také jim řekli, že musejí být velmi tišší a nechodit ven ve skupinách, jinak že přijede policie. Poláci tvrdili, že se cítili zastrašeni.

V Polsku byli najati po květnu 2004, hned, jak to bylo legálně možné. Dva muži z anglické agentury přijeli do města ve středním Polsku a dělali rozhovory s pracovníky ve skupinách po deseti non-stop po dva dny. Slíbili minimální mzdu 4,50 liber, dobré ubytování za 25 liber týdně a spoustu přesčasů. Poláci ale říkali, že vše šlo s kopce téměř od začátku. První týden v Southamptonu nebyla žádná práce ani plat a bylo jim řečeno, že každý musí platit nájem 40 liber týdně, přestože spali na zemi v kuchyni a obýváku. Poté byli najednou uprostřed noci přesunuti do Exeteru.

Na výplatních páskách stálo, že 40 liber je odečítáno z jejich mzdy každý týden jako nájemné, i když legální maximum pro ty, co dostávají minimální mzdu, je 25 liber. Několik dostalo stejné číslo pojištění. Byla jim odečítána vysoká záloha daně, avšak daňový úřad od nich nikdy neobdržel platby. Smlouvy, které podepsali, nebyly přeloženy. Poté, co jim byly odečteny příslušné sumy, měli podle výplatních pásek dostávat pouze 115 liber za 40 hodin práce týdně. To jim však, podle jejich výpovědi, kurýr, který nosil peníze, nedoručoval. Další 15 liber navíc zmizelo bez jakéhokoli vysvětlení. Většina z nich se nezaregistrovala u příslušného úřadu (Home Office), jelikož požadovaný poplatek 50 liber se zdál být neúnosnou částkou v situaci, kdy se snažili za tak málo peněz přežít a ještě podporovat rodiny doma. Jelikož se nezaregistrovali, ocitli se na protiprávní cestě.

²⁴ Lawrence F., „Special Investigation: Polish workers lost in a strange land find work in UK does not pay,“, The Guardian, 11.ledna 2005

Ve skupině byl také pár okolo čtyřiceti. Žena byla jednou ze dvou ve skupině, spala na zemi v místnosti, která měla být obývacím pokojem. Matka muže se doma starala o jejich čtyři děti poté, co muž ztratil zaměstnání ve finančních službách v regionu Polska, kde je 23% nezaměstnanost.

Roh místnosti v přízemí sloužil jako kuchyň. Elektrický vařič neměl zástrčku. Dva hlavní dráty byly oholeny a zastrčeny přímo do zásuvky.

Ohledně výplaty panoval velký zmatek. Muž, o kterém se říkalo, že je Afgháncem, přicházel v sobotu pozdě v noci s jejich penězi. Avšak dva z nich nedostali minulý týden žádné peníze. Nevěděli, komu si stěžovat, na jejich výplatních páskách bylo napsáno jméno jiné firmy, ale žádná adresa, podle které by ji mohli najít.

Firmy, zmíněné v tomto případě, přestaly fungovat a doplatily některé dluhy u daňového úřadu.

Pracovníkům se podařilo uniknout díky zapojení odborů.

Příloha 2: Případová studie z Portugalska

A, B a C, rumunské státní příslušnice, strávily celý svůj život v sirotčinci.

V blízké vesnici se seznámily s mužem, který jim sliboval možnost rychlého výděлку v zahraničí. Jelikož neměly žádnou rodinu a v Rumunsku prakticky žádnou budoucnost, nabídku práce přijaly.

Dopravu zajistili dodávkou Rumuni a rumunští Romové, spolu s dalšími šesti osobami. Poté, co přijely, je prodali dalším rumunským a portugalským Romům (tomu, kdo nabídl nejvyšší částku).

Odebrali jim pasy a každý den je bili.

Každý den je odváželi na pole, kde musely sbírat ovoce. Farmář jim za práci platil, ale obchodníci s lidmi jim pokaždé peníze sebrali. Žily v neustálém strachu.

Přestože pouze jedna z nich hovořila anglicky, podařilo se jim odvést pozornost jednoho z obchodníků a za pomoci jednoho z farmářů utekly.

Policie s nimi sepsala protokol. Protože se chtěly vrátit domů, kontaktovali jsme Mezinárodní organizaci pro migraci, která má program dobrovolných návratů.

Příloha 3: Případová studie z Irska

Rana

Rana je z Bangladéše. Je jí něco přes dvacet a je zkušená pečovatelka. Předtím, než přišla do Irska, pracovala v textilním průmyslu. Je svobodná, její rodina na tom není finančně nejlépe a v oblasti, ze které pochází, je vysoká nezaměstnanost. Lidé odsud emigrovali do Evropy a USA a objevovaly se zprávy, jak se jim tam dobře daří. Když se podobná příležitost naskytla Raně, byla by považována za blázna, kdyby se jí nechopila.

Rana potkala svého budoucího zaměstnavatele v době, kdy pracovala v textilním průmyslu v Bangladéši. Zaměstnavatel jí nabídl, že ji vezme s sebou do Irska, aby se starala o jeho děti. Věřila, že bude dobře placená a bude mít možnost posílat peníze domů své rodině. Zaplatila mu 5 000 Euro a on slíbil, že jí sežene pracovní povolení. Peníze si půjčila od rodiny a přátel.

Pracovní povolení bylo zajištěno a Rana přijela do Irska legálně. Pečovala o čtyři děti a měla ještě některé další povinnosti v domácnosti. Její zaměstnavatel měl také obchod, ve kterém musela občas také pracovat. Po odečtení poplatku za ubytování činil její plat 50 Euro měsíčně. Zaměstnavatel tvrdil, že posílá peníze domů jejímu otci. Rana následně zjistila, že její otec dostal pouze jednu platbu – 700 Euro.

Po dobu dvou let, kdy Rana pracovala v jeho domě, ji neustále slovně napadal, občas i fyzicky. Zamykal ji také v koupelně, pokud měl pocit, že neposlouchá, pokud neudělala práci dostatečně anebo byla nešťastná a plakala.

Rana byla velmi vystrašená a vyčerpaná. Neuměla anglicky a neměla se kam obrátit. Nevěděla, jak funguje systém pracovních povolení v Irsku. V domě byla ještě jedna dívka ve stejné pozici. Situace se stala natolik nesnesitelnou, že měla pocit, že nemůže dál žít a pracovat v těchto extrémních podmínkách. Rozhodla se obrátit na člověka, který pravidelně navštěvoval jejího zaměstnavatele. Věřila, že je hodný a mohl by jí pomoci, když bude vědět, v jaké pozici se nachází.

Kontaktovat toho muže nebylo bez nebezpečí, jelikož se s ním musela spojit v jeho práci. Měla také strach, že se její zaměstnavatelé o tom dozvědí. Nakonec ho kontaktovala a on souhlasil, že jí pomůže. Rana ho nazývá svým spasitelem.

Odešla z domu a on ji přijal k sobě, do domu, který obýval v jiné části Irska. Po dvou měsících pro ni zajistil pracovní povolení, aby mohla pracovat jeho restauraci. Dostává minimální mzdu a správná částka je jí vyplácena včas.

Její nový zaměstnavatel teď nabízí Raně práci pečovatelky o dítě v jeho domácnosti. Rodina si přeje zaměstnat na této pozici někoho, kdo má stejný kulturní a náboženský profil a může v tomto smyslu instruovat jejich dítě. Rana by se ráda k takové práci vrátila, protože takovou práci přišla do Irska dělat. Chce v této oblasti pracovat legálně, splatit dluh a pomoci své rodině. MRCI pomáhá Raně zařídit nové pracovní povolení.

Příloha 3: Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce ve Velké Británii

V posledních šesti měsících zrealizovala organizace Anti-Slavery výzkum v oblasti obchodu s lidmi za účelem nucené práce ve Velké Británii. Cílem výzkumu bylo zjistit, jak se tento problém v zemi projevuje, a získat informace o situaci obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání migrujících pracovníků v jiných oblastech, než je sexuální zneužívání.

V průběhu výzkumu byly provedeny rozhovory s 23 odborníky pracujícími v různých institucích a organizacích. 11 přímých rozhovorů bylo uskutečněno s migrujícími pracovníky. Navíc bylo zanalyzováno asi 300 případů migrujících ze záznamů CAB (Anglických občanských poraden). Během výzkumu byla také provedena analýza tří typů tištěných médií – měsíčních, denních a týdenních titulů. Tato analýza poskytla dodatečné informace pro tuto zprávu.

V následujících oblastech byl zjištěn více než jeden případ nucené práce: zemědělství, stavebnictví, zpracování a balení potravin, pečovatelské a zdravotnické služby a pohostinství. K dispozici jsou neoficiální informace o nucené práci v servisních stanicích na dálnici, v přístavech a službách, jako jsou prádelny a nehtová studia. V několika případech jsme získali informace o lidech, kteří byli obchodováni za účelem kriminální činnosti, pro drobné krádeže, prodej pirátských CD a DVD. V některých oblastech je patrné genderové rozdělení, zatímco v jiných nalezneme jak muže, tak ženy (např. zemědělství).

Pět nejčastějších způsobů donucení, které se používají k donucení a udržení lidí v situaci nucené práce, je: dlužní otroctví, odebrání pasu či občanského průkazu, zneužití zranitelné pozice migrujících pracovníků, hrozby a zastrasování a způsobení situace, kdy se dané osoby octnou v ilegalitě. V mnoha případech se využívá dlužního otroctví a podvodu už při náboru, a to jak v zemích původu, tak v Británii. Toto je významným faktorem obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Na rozdíl od obchodu s lidmi za účelem sexuálního zneužívání se fyzické násilí vyskytuje spíše sporadicky a omezuje se především na přímé či nepřímé hrozby násilím.

Mezi identifikovanými obchodovanými osobami byli lidé ze zemí v Evropě, Africe, Jižní Americe a Asii. Většinou přišli do Británie legálně, ale později se buď stali nelegálními nebo uvěřili, že jsou nelegální v důsledku aktivit obchodníků zaměřených na jejich kontrolu a zneužívání. Nejistý status nejen staví migrující pracovníky do velmi zranitelné pozice a činí je lehce zneužitelnými, ale mohou díky němu také podléhat trestu za porušení migračních zákonů. Jedna pomocnice v domácnosti, se kterou rodina zacházela jako s otrokyní, utekla od rodiny oknem. Policista na stanici po ní požadoval doklady. Ona je neměla, ale snažila se říci, co se jí stalo. On však trval na tom, že nejdříve musí vidět její doklady a zjistit její totožnost.

Žádný z případů obchodu s lidmi zjištěných v průběhu výzkumu nebyl identifikován jako obchod s lidmi organizací či institucí, která ho původně zaznamenala. Ve většině případů navíc nevíme, co se s obchodovanými lidmi stalo. Z toho plyne, že identifikované případy představují pouze špičku ledovce. Většina lidí obchodovaných za účelem nucené práce a zneužívání není identifikována, jelikož mezi relevantními jedinci a institucemi chybí povědomí a znalosti o této problematice.

Příloha 4: Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Portugalsku

Obchod s lidmi za účelem sexuálního zneužívání a nucené práce roste. Většina výzkumů a opatření, (která jsou stále nedostatečná), se zaměřuje na první zmíněnou formu obchodu s lidmi. Proto je důležité zaměřit pozornost na ochranu a procesy zaměřené na obchod s lidmi za jinými účely.

Složitost daného problému podtrhává potřebu identifikovat obchodované osoby. S těmi je však často zacházeno jen jako s nelegálními migranty a jako takoví jsou okamžitě navraceni do svých zemí původu.

V průběhu šesti měsíců zrealizoval APAV – Portugalská asociace pro podporu obětí - výzkum, zaměřený na získání informací o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Portugalsku.

Cílem je formulovat doporučení, které by zajistilo vytvoření spolupráce mezi relevantními aktéry, založenou na principu lidských práv, zaměřenou na práva (potenciálně) obchodovaných osob v souladu s Protokolem o prevenci, potlačování a trestání obchodu s osobami, především ženami a dětmi, který doplňuje Úmluvu OSN o mezinárodním organizovaném zločinu (2000), Doporučenými principy a pravidly o lidských právech a obchodu s lidmi OHCHR (Úřad vysokého komisaře pro lidská práva) a Úmluvami ILO 29 a 105 o nucené práci a zákazu nucené práce.

Výzkumné metody:

- **Dotazníky a rozhovory s migranty a relevantními institucemi:**

- 17 rozhovorů s migrujícími pracovníky. Uskutečněno v APAV a jezuitském středisku pro uprchlíky. Vždy jsme vyžadovali souhlas a poskytli smlouvu o důvěrnosti a anonymitě.
- 18 dotazníků a rozhovorů s odborníky.

Vyšetřovatelé (2), specializované NNO (2), členové asociace migrantů (2), pohraniční policie (2), soudní policie (1), instituce podporující migraty (6), ACIME – Vysoký komisař pro migraci a etnické menšiny (1), obecné NNO (3), sociální služby (2), inspektorát práce (1), IEFPP – Národní institut pro práci a odborný výcvik.

- **Analýza případových studií:** tři rozhovory s migrujícími pracovníky byly vybrány pro hlubší analýzu. Případy byly vybrány proto, že byly komplikované a reprezentovaly různé oblasti a pohlaví. Zaměřili jsme se na porušení lidských práv, která dané osoby pocítily.

- **Místní kulaté stoly a semináře:**

- Zorganizovali jsme jeden kulatý stůl a zúčastnili se dvou dalších, které na toto téma zorganizoval úřad ILO v Portugalsku a cizinecká policie.

- Vzhledem k tomu, že jsme v souvislosti s analýzou médií uzavřeli smlouvu s Escola de Comunicação Social (Škola komunikace a mediálních studií), zúčastnili jsme se také semináře “jornalismo Responsável”. Za pomoci výsledků výzkumu jsme chtěli zdůraznit roli médií při hledání řešení problémů a především zvyšování povědomí v rámci veřejnosti a prevence mezi potenciálními oběťmi.
- **Analyza médií:** Cílem bylo porozumět tomu, jak média informují o migrujících pracovnících v rámci témat migrace, pracovní trh a kriminalita. Vzhledem k tomu, jakou moc média mají ve vytváření veřejného mínění a jakou roli hrají ve formování názorů, rozhodli jsme se uzavřít smlouvu s Escola Superior de Comunicação Social (Školou komunikace a mediálních studií).

Výsledky

Proces migrace začíná s přáním lepšího života a souvisí také s poptávkou po migrujících pracovnících, ať je jejich status jakýkoli (i přesto, že existují sankce pro zaměstnávání pracovníků, kteří jsou ilegální, lze najít osoby, které jsou na území až sedm let nelegálně). Mnoho z nich je hnáno nutností přežít, jiní hledají stabilnější osobní a finanční situaci pro sebe a své děti.

Vedli jsme rozhovory s migranty z Brazílie, Ukrajiny, Kapverd, Svatého Tomáše, Angoly, Arménie, Gruzie, Guiney and Kyrgyzstánu a identifikovali následující sektory: zemědělství, stavebnictví, služby (poznámka - identifikované sektory a národnosti nejsou vyčerpávajícím seznamem, ale jen počátečním bodem pro další výzkum na toto téma).

Většina migrantů vstoupila do Portugalska legálně na základě bilaterálních úmluv s některými zeměmi, které umožňují bezvízový styk. Jedná se buď o turistické vízum nebo povolení k tranzitu z jiné země Schengenu. Ne vždy však měli právo pracovat. Někteří zaplatili obchodníkům s lidmi, aby získali “správné” dokumenty.

Tito lidé neměli žádnou rodinu či přátele v tranzitní nebo cílové zemi a většinou neměli povědomí o kultuře, jazyce či geografii jejich nové země. Byli sami a tato zranitelná situace je často důvodem, proč jsou zneužívání prostřednictvím podvodu, hrozby či zastrahování. Odebrání či zadržení dokladů, vyhrožování detencí nebo vyhoštěním ze strany policie a fyzické násilí byly nejčastějšími formami donucení.

Většina organizací, která poskytuje podporu potenciálním obětem, je neidentifikuje, i když si uvědomují, že obchod s lidmi je rostoucím problémem. Tato skutečnost může být spojena s několika faktory: migranti se nepovažují za zneužívané osoby, mají stále strach z obchodníků, jsou podezřívaví vůči jakékoli organizaci (ať vládní nebo nevládní), jelikož byli dezinformováni o institucionální podpoře v případě zneužívání, (věřili, že jelikož jsou nelegální, budou odhaleni, uvězněni a navraceni do země původu). Dalším důvodem, který je třeba brát v potaz, je schopnost těchto orgánů identifikovat osobu jako oběť obchodu s lidmi a zneužívání.

Neexistuje žádná zvláštní právní norma, která by pokrývala podporu obětí obchodu s lidmi za účelem nucené práce, a tudíž žádná právně vynutitelná forma ochrany.

Pomáhající organizace nejsou specializovány na řešení případů obchodu s lidmi. V praxi je problematické poskytnout podporu v případech, že oběti jsou na území státu nelegálně. Jedinou výjimkou jsou případy, kdy je případ obchodu s lidmi vyšetřován a oběť je ochotna spolupracovat jako svědek/kyně. (Jelikož takový trestný čin v legislativě neexistuje, vyšetřování se většinou dějí v rámci šetření organizovaného zločinu). V takových případech může být pro jednotlivce vydáno povolení k pobytu. Dokud nebude vytvořena koordinovaná formální síť relevantních aktérů (pomáhající organizace, policie, justice a inspekce práce), specifická opatření na ochranu obětí nebudou účinná.

Příloha 5: Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v Irsku

Od poloviny 90. let vyvolal nebývalý ekonomický rozvoj v Irsku bezprecedentní poptávku po pracovní síle, což způsobilo změnu v historii migrace. Irsko je nyní zemí, kam lidé migrují. Nedávná zpráva uvádí, že v roce 2005 tvořily osoby neirského původu 8% celkové zaměstnanosti. Tato dramatická změna v pracovní síle však nenastala bez problémů. Nevládní organizace, odbory a média uvádějí, že někteří migrující pracovníci jsou vystaveni kombinaci podmínek, kdy jsou zneužíváni a vykořisťováni.

Zatímco povědomí o zneužívání a vykořisťování migrujících pracovníků v Irsku rostlo, povědomí o obchodu s lidmi do Irska se teprve nedávno začalo projevovat. Nevládní organizace tvrdí, že je nepravděpodobné, aby problém, který sužuje zbytek Evropy, Irsko minul. Oficiální statistiky o obchodu s lidmi v Irsku však neexistují a nedostatečný výzkum v této oblasti znamená, že informace jsou sporadické. V Irsku navíc existuje obecný pojem, že obchod s lidmi znamená obchod se ženami za účelem sexuálního zneužívání.

The Migrant Rights Centre Ireland (MRCI) – Centrum pro práva migrantů v Irsku – zrealizovalo výzkum, jehož cílem bylo identifikovat a zhodnotit situaci obchodu s lidmi za účelem nucené práce v jiných sektorech. Projekt byl financován od roku 2005 po dobu dvou let. Jeho cílem bylo identifikovat efektivní politiku na místní úrovni pro podporu osob obchodovaných za účelem nucené práce.

Při výzkumu byl aplikován lidsko-právní pohled, který se soustřeďuje na práva (potenciálně) obchodovaných osob v souladu s Protokolem OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodu s lidmi, především ženami a dětmi (jinak také Palermský protokol).

Metodologie

Výzkumné metody tohoto výzkumu kombinovaly dotazníky, rozhovory, monitoring médií a analýzu případových studií. Bylo rozesláno 100 dotazníků pro odborníky. 46 vyplněných dotazníků se navrátilo. Strukturované rozhovory jsme vedli s 15 migrujícími pracovníky

(s deseti muži a pěti ženami z Bangladéše, Maroka, Pákistánu, Číny, Rumunska, Estonska a Ukrajiny) a pěti odborníky (dva case manageri z podpůrné migrační organizace, komunitní pracovník z oblasti, kde je mnoho migrujících pracovníků, zaměstnavatel z Sykhské komunity a reprezentant odborů). Analýza médií měla za cíl zjistit, jaké informace jsou tištěny o migrujících pracovnících v souvislosti s tématy migrace, pracovní trh a kriminalita. Chtěli jsme také zjistit, zda jsou migrující pracovníci identifikováni jako oběti obchodu s lidmi. Tři případové studie jsme detailně analyzovali a identifikovali, jaká porušení lidských a pracovních práv lidé utrpěli. Důraz jsme přitom kladli na složitost situace a identifikovali jsme relevantní mezinárodní smlouvy a legislativu, která se zaměřuje na zneužívání.

Výsledky

Na počátku je nutno říci, že výzkum, který je malého rozsahu, není výzkumem definitivním nebo vyčerpávajícím. Je nutno pokračovat i nadále v aktivitách zaměřených na tento problém. Nicméně z výzkumu vyplývá profil obchodovaných osob a jejich zkušenosti v Irsku. Problémy se vyskytují v jistých odvětvích pohostinství, zemědělství, pomoci v domácnosti a stavebnictví. Motivace k migraci je různá, podle země původu a osobní situace, avšak dominuje sen o zajištění lepšího života pro sebe a svou rodinu. Přestože většina pracovníků přicházela pracovat do oblasti “nízko” kvalifikované práce, neznamenal to, že by byli bez kvalifikace. Mnoho z nich mělo středoškolské a vyšší vzdělání. Příležitost dobrého výdělků znamenala, že byli ochotni dělat práci, na kterou byli vlastně překvalifikováni.

Analýza vypovídá o tom, jak složité jsou zkušenosti migrujících pracovníků obchodovaných za účelem nucené práce v oblasti jiné než sexuální zneužívání. Přestože obchod s lidmi je v Palermském protokolu (2000) definován jako mezinárodní trestný čin, v praxi je i nadále problematické definovat obchod s lidmi. Interpretace, co je a není součástí obchodu s lidmi, jsou mnohdy v rozporu. Výsledky šetření ukazují, že fyzické násilí, omezování osobní svobody, podvod a vykořisťování se mohou objevovat a objevují v případech obchodu s lidmi za účelem nucené práce. Zjistili jsme však, že v mnoha případech je donucení sofistikovanější, například ve formě zpožděné výplaty mzdy, odebrání dokumentů, hrozby, že nebude prodlouženo pracovní povolení nebo hrozby prozračením úřadům a následnou deportací. Navíc se ukázalo, že obchodované osoby často vstupují na území státu legálně a mnoho obětí se nepovažuje za oběti obchodu s lidmi.

Dokud nebude více obchodovaných osob, o kterých se úřady a jiní dozvědí, bude i nadále těžké určit, do jaké míry se obchod s lidmi v Irsku vyskytuje, a určit profil obchodovaných osob a podmínky jejich zotročení.

Prezentace čísel a faktů nemůže sdělit hrůzu holé reality zotročené osoby. Strach byl společným jmenovatelem všech rozhovorů - strach ze zaměstnavatelů a strach z úřadů. V případě zaměstnavatelů to není jen strach o sebe samé, je to také strach o jejich rodiny doma. Strach z úřadů je v mnoha případech kulturně daný, avšak především je to strach, že budou považováni za nelegální a potrestáni ve formě vyhoštění.

Většina migrantů vyjádřila zděšení nad tím, co jim připadalo jako neochota státu poskytnout jim ochranu. Ministerstvo spravedlnosti, rovnosti a právní reformy připravuje novelu, která transponuje evropské směrnice o obchodu s lidmi, včetně obchodu s lidmi za účelem nucené práce, do irského zákonodárství. Ministerstvo však není v pozici říci, kdy bude novela uzákoněna. V důsledku chybějících formalizovaných procesů a struktur úřady mohou k obětem přistupovat jako k nelegálním pracovníkům, kterým následně hrozí vyhoštění do země původu. Jako ilegální pracovníci nemají navíc přístup k sociálnímu zabezpečení, podpoře, bydlení apod.

Problémem je nejen otázka potrestání obchodníků s lidmi. Jde také o ochranu a podporu obětí. Minulá Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Mary Robinson zdůraznila nutnost klást důraz na lidská práva jako základ jakýchkoli opatření proti obchodu s lidmi. Palermský protokol však nezavazuje státy chránit a podporovat oběti. Taková opatření jsou pouze doporučena. Pro efektivní boj s obchodem s lidmi a pokrytí potřeb obětí je nutné, aby elementy lidských práv dané protokolem byly uplatňovány irským státem.

Příloha 6: Shrnutí zprávy o obchodu s lidmi za účelem nucené práce v České republice

Cíl

V roce 2005 La Strada ČR zrealizovala šestiměsíční výzkum o obchodu s lidmi za účelem nucené práce a zneužívání. Informace, které byly doposud k dispozici, se týkaly především obchodu s lidmi za účelem sexuálního zneužívání. Tento výzkum byl jedním z prvních zaměřených na základní informace o nucené práci a zneužívání a obchod s lidmi za účelem nucené práce v oblasti jiné než sexbyznysu.

Metody

V průběhu výzkumu jsme uskutečnili rozhovory (buď přímo nebo prostřednictvím dotazníků) s 25 odborníky, kteří mohou přijít do kontaktu s obchodovanými osobami, a s odborníky, kteří tvoří politiky zaměřené na obchod s lidmi a migraci. Dalších 19 rozhovorů jsme učinili s migrujícími pracovníky, které La Strada podporovala v rámci své desetileté zkušenosti s poskytováním sociální pomoci v ČR. Konečně, výsledky z analýzy médií (měsíční, týdenní a denní periodika), která trvala také šest měsíců, byly zakomponovány do výstupu.

Výsledky

Sektory, kde se nucená práce nebo zneužívání vyskytovaly nejčastěji, jsou stavebnictví, zemědělství, služby – především úklid, prodej, obsluha a práce v kuchyni v restauracích a bistrech. Práce ve skladech, nemocnicích, domácnostech, dílnách, dozorovaných

dílnách, nucená žebrota nebo nucená kriminalita byly také zmíněny v souvislosti s nucenou prací a zneužíváním. V rámci sektorů je jasné genderové rozdělení. Muži pracují především ve stavebnictví a lesnictví. Ženy v zemědělství, textilním průmyslu, úklidu a domácnostech. Muži i ženy pracují v restauracích a bistrech a také jako prodejci. Významným zjištěním je, že nebylo možné zcela oddělit nucenou práci v prostituci a jiných sektorech. Nucená práce v obou oblastech se spájela v příběhu dané osoby jako následná zkušenost nebo paralelní dvojí zneužívání.

Zneužití zranitelnosti, závislosti nebo tísně jsou formy donucení, které jsou prakticky univerzálně aplikovány mezi případy nucené práce a zneužívání, kterými se výzkum zabýval. Zadržování platů a dokumentů se objevovalo nejčastěji, shodně s indikátory nucené práce ILO. Násilí, hrozby násilím a prozrazením úřadům a omezování osobní svobody se objevovaly také často. Nejméně zmiňovanou formou donucení bylo dlužní otroctví. Výzkum ukázal, že donucení je zpravidla stupňováno. První formou bude zadržování platů či dokumentů a pouze pokud se tyto formy neosvědčily, uplatňují se jiné způsoby, jako násilí či hrozby násilím, hrozby prozrazením úřadům a omezování osobní svobody. Zdá se, že jsou také rozdíly mezi způsoby donucení v oblasti nucené prostituce a jiných sektorech. V prostituci se objevuje omezení osobní svobody a násilí mnohem častěji, zatímco v jiných sektorech je to zadržování platů, dokumentů a hrozby prozrazením úřadům.

Nejvýznamnější oblasti původu osob, které jsou zneužívány pro práci v ČR, jsou země bývalého Sovětského svazu, především Ukrajina, a Asie, především Vietnam. Další země, které byly opakovaně zmiňovány, jsou Moldávie, Bělorusko, Kazachstán, Mongolsko, Čína a méně často Gruzie a Čečensko. Toto zjištění naznačuje, že lidé obchodovaní za účelem nucené práce v ČR nejsou Češi nebo cizinci z rozvinutých zemí. Přišli ze zemí, pro které platí omezení ohledně pobytu, což vyústilo v jejich nejistou situaci. Tuto jasně popsal jeden respondent, který řekl: “nelegální pobyt je bič, kterým obchodníci s lidmi/zaměstnavatelé udržují kontrolu nad migrujícími pracovníky”.

Závěr

Zneužívání migrantů je úzce spojeno s neschopností bránit jejich práva v souvislosti s jejich nejistým statutem pobytu. Úřady se zpravidla zaměřují spíše na potrestání těchto lidí za porušení cizineckých zákonů než na ochranu jejich práv. Bez ohledu na to, jak se do situace zneužívání dostali, je nutno je identifikovat a potrestat ty, kteří je zneužívali. Stejně důležité, či dokonce důležitější je však omezit příležitost pro zneužívání tím, že poskytneme migrujícím pracovníkům reálnou šanci chránit svá práva tak, jak to mohou činit občané státu.

Kontaktní údaje

Anti-Slavery International Thomas Clarkson House The Stableyard
Broomgrove Road London SW9 9TL

tel: +44 (0)20 7501 8920 fax: +44 (0)20 7738 4110 e-mail: info@antislavery.org

APAV Associação Portuguesa de Apoio à Vítima

Head office: Rua do Comércio, 56 - 5º

1100 - 150 LISBOA

tel: 21 885 40 90 fax 21 887 63 51

E-mail: apav.sede@apav.pt

www.apav.pt

La Strada Česká republika

P.O.Box 305

111 21 Praha 1

Česká republika

Phone: +420 222 721 810

Info/SOS: +420 222 717 171

E-mail: lastrada@strada.cz

www.strada.cz

The Migrant Rights Centre Ireland

Address: 55 Parnell Square West, Dublin 1

Tel: (01) 889 7570

Fax: (01) 889 7579

E-mail: info@mrci.ie

<http://www.mrci.ie/>

ISBN 978-80-254-0035-7